

Pražská vysoká škola psychosociálních studií

Motivace k dobrovolné bezdětnosti u mužů

Bc. Anna Nová

Diplomová práce

Studijní program: Psychologie

Vedoucí práce: Mgr. Zuzana Janotková

Praha 2018

Prague College of Psychosocial Studies

Motivation for voluntary childlessness in men

Bc. Anna Nová

The Diploma Thesis

The Diploma Thesis Work Supervisor: Mgr. Zuzana Janotková

Praha 2018

Anotace

Diplomová práce se zabývá tématem dobrovolné bezdětnosti u mužů a motivy, které vedou k tomuto rozhodnutí. Teoretická část popisuje fenomén bezdětnosti v ČR a v Evropě a nabízí jeho teoretická vysvětlení. Dále je popsáno teoretické pojetí motivace k rodičovství a dobrovolná bezdětnost jakožto speciální druh bezdětnosti. Popis příčin bezdětnosti, typických zejména pro mužskou populaci, propojuje teoretickou část s praktickou. V té byla realizována kvalitativní výzkumná sonda, která pomocí hloubkových rozhovorů měla za cíl porozumět žitým zkušenostem dobrovolně bezdětných mužů.

Klíčová slova

bezdětnost, dobrovolná bezdětnost, otcovství, motivace, rodičovství, interpretativní fenomenologická analýza

Abstract

This diploma thesis deals with the theme of voluntary childlessness in men and the motives that lead to this decision. The theoretical part describes the phenomenon of childlessness in the Czech Republic and Europe and offers its theoretical explanations. It explores the theoretical concept of motivation for parenthood. Voluntary childlessness is considered a special kind of childlessness. A description of the causes of childlessness, typical of the male population, links the theoretical part with the practical one. A qualitative research probe through in-depth interviews was carried out and was aimed at understanding of the life experience of voluntarily childless men.

Key words

Childlessness, Voluntary Childlessness, Fatherhood, Motivation, Parenthood, Interpretative phenomenological analysis

Prohlášení:

1. Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne .....

Podpis .....

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala Mgr. Zuzaně Janotkové za odborné vedení a vřelou pomoc, kterou mi poskytovala při vypracování diplomové práce. Děkuji také všem respondentům za ochotu a otevřenost při uskutečňování rozhovorů.

OBSAH

ÚVOD	10
TEORETICKÁ ČÁST	11
1 BEZDĚTNOST V EVROPĚ A V ČESKÉ REPUBLICE	11
1.1 Bezdětnost v historickém kontextu	11
1.2 Současný výzkum bezdětnosti	13
1.3 Teoretické přístupy ve výzkumu růstu bezdětnosti	15
1.3.1 Teorie individualizace a kulturní změny	15
1.3.2 Teorie racionální volby	16
1.3.3 Teorie sociální anomie	16
1.3.4 Teorie hodnoty dětí a redukce nejistoty	17
1.3.5 Teorie sociálních sítí	18
1.3.6 Teorie genderové spravedlnosti	18
2 MOTIVACE K RODIČOVSTVÍ	19
2.1 Teoretické pojetí motivace	19
2.1.1 Murrayho teorie potřeb	20
2.1.2 Teorie motivů zajišťující přežití druhu	20
2.2 Faktory ovlivňující rozhodování o rodičovství	22
2.3 Otcovství	26
3 DOBROVOLNÁ BEZDĚTNOST	28
3.1 Příčiny bezdětnosti	28
3.1.1 Odmítání rodičovství	31
3.1.2 Odkládání rodičovství	32
3.1.3 Smiřující se s bezdětností	33
3.2 Veřejná akceptace dobrovolné bezdětnosti	33

3.3	Organizace sdružující dobrovolně bezdětné	35
	EMPIRICKÁ ČÁST	37
4	METODOLOGIE VÝZKUMU	37
4.1	Cíl výzkumného šetření a formulace výzkumných otázek	37
4.1.1	Výzkumné otázky	37
4.2	Popis zvolených metod výzkumu.....	38
4.2.1	Hlubkový rozhovor dle návodu	38
4.2.2	Interpretativní fenomenologická analýza.....	40
4.3	Charakteristika výzkumného vzorku.....	41
4.3.1	Výběr respondentů	41
4.3.2	Popis vzorku	42
4.3.3	Charakteristiky jednotlivých respondentů	42
4.4	Sběr dat.....	45
4.4.1	Přepis rozhovorů a zpracování dat.....	46
4.4.2	Reflexe mé zkušenosti s tématem, zdroje validity.....	47
4.5	Etické aspekty výzkumu	48
5	VÝSLEDKY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	50
5.1	Jaké jsou motivy mužů k dobrovolné bezdětnosti?.....	50
5.1.1	Svoboda	50
5.1.2	Vztah k dětem	52
5.1.3	Riziko výchovy	53
5.1.4	Strach z dědičného postižení.....	54
5.1.5	Přelidněná planeta.....	54
5.2	Jak vypadal proces rozhodování u dobrovolně bezdětných mužů?	55
5.2.1	Přirozená volba	55
5.2.2	Vliv životních zkušeností.....	56

5.3	Jaké jsou zkušenosti z rodiny u dobrovolně bezdětných mužů?	57
5.3.1	Rodiče jako dobrý/špatný příklad	57
5.3.2	Sourozenci	58
5.4	Jaké jsou zkušenosti dobrovolně bezdětných mužů s partnerskými vztahy? ...	59
5.4.1	Nedůvěra ke vztahům	59
5.4.2	Partnerství je důležitější než rodičovství	59
5.4.3	Otázka dětí jako rozhodující faktor ve vztahu	60
5.5	Jaká je životní spokojenost dobrovolně bezdětných mužů s touto rolí?	62
5.5.1	Jiné životní hodnoty	62
5.5.2	Nepochopení	62
5.6	Co pro dobrovolně bezdětné muže znamená role otce?	64
5.6.1	Role otce je společensky důležitá	64
5.6.2	Velké nároky na muže	65
6	LIMITY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	67
7	DISKUSE	70
	ZÁVĚR	72
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	74
	Příloha A: Informovaný souhlas	80
	Příloha B: Přepisy rozhovorů.....	Chyba! Záložka není definována.

ÚVOD

Tématem mé diplomové práce je dobrovolná bezdětnost u mužů a motivy vedoucí k tomuto rozhodnutí.

Sociologickými výzkumy je tento stále rostoucí trend v reprodukčním plánování již řadu let zkoumán a společně s nedobrovolnou bezdětností a výzkumy plodnosti stojí v předních řadách všech sociologických bádání. V psychologických výzkumech jde však o poměrně nové téma, které mnoha analýzami neprošlo. Tato skutečnost může být dána vlivem minulého režimu, citlivostí tématu či nepříliš velkým vzorkem cílové populace. Z mého pohledu jde však o mimořádně aktuální téma, které sdružuje obrovské množství lidí po celém světě. Vytváří se komunitní společnosti, která spojuje téma dobrovolné bezdětnosti či sdružení, která nabízí podporu a pochopení lidem, kteří se z vlastní vůle rozhodli pro život bez dětí.

Fenomén dobrovolné bezdětnosti je častěji spojován s ženami a jejich reprodukčním plánováním. Je pochopitelné a zcela jasné, že ženy a jejich organismus mají v otázce reprodukce rozhodující vliv, avšak nerada bych opominula i významný mužský element v této problematice. Rozhodnutí k rodičovství či bezdětnosti je klíčovým rozhodnutím nejen pro ženskou, ale i mužskou populaci, a proto se má práce jako jedna z prvních zaměřuje právě na cílovou skupinu mužů, kteří nechtějí mít děti. Jejím cílem je poskytnout psychologický pohled na tuto problematiku a přinést podklady pro další možná srovnávání.

V teoretické části se zaměřuji na popsání historie bezdětnosti v evropských zemích a České republice, současný výzkum a teoretické koncepty vysvětlující dobrovolnou bezdětnost. Dále se samostatně zabývám psychologickým vysvětlením motivace, faktory ovlivňujícími motivaci k rodičovství a otcovstvím jako samostatnou podkapitolou. Poslední kapitola teoretické části je samozřejmě věnovaná dobrovolné bezdětnosti jako samostatně ohraničenému tématu.

Výzkumná část je snahou o hlubší porozumění zkušenostem dobrovolně bezdětných mužů a jejich motivacím pro toto rozhodnutí. Je realizována šesti hloubkovými rozhovory, ve kterých se snaží najít odpovědi na zvolené výzkumné otázky. Analýza rozhovorů je prováděna metodou Interpretativní fenomenologické analýzy, která umožňuje opravdu detailní průzkum subjektivní zkušenosti.

TEORETICKÁ ČÁST

1 BEZDĚTNOST V EVROPĚ A V ČESKÉ REPUBLICE

1.1 Bezdětnost v historickém kontextu

Bezdětnost a snižující se plodnost v evropských zemích se stává předním tématem sociologických výzkumů. Na toto diskutované a velmi společensky citlivé téma lze však nahlížet z mnoha různých odborných pohledů - psychologický pohled nevyjímá. Sociologické výzkumy však nabízejí důležité faktické podklady, bez kterých s tímto tématem nelze pracovat. Proto se v této počáteční kapitole nejprve budu věnovat statistickému vymezení bezdětnosti v evropských zemích a zvláště pak České republice. Mým cílem je zanalyzovat situaci bezdětnosti v Evropě, nastínit aktuálnost a významnost problému s oporou čísel a demografických údajů.

Svou historickou analýzu vývoje bezdětnosti začnu přelomem 19. a 20. století. Dobou, kdy se začala rozšiřovat znalost antikoncepčních metod, dobou začínající první světové války a veškerého strachu a nejistot s ní spojených, ale také dobou hospodářské krize 30. let. Všechny tyto vlivy se jistě projeví i na míře konečné bezdětnosti žen, která v tomto období v Evropě přesahovala více než 20% a na území Rakouska dokonce 30%. Poválečný babyboom však tuto kritickou bezdětnosti opět snížil a do 40. let se plodnost opět zvyšovala (Hašková, 2009, s. 14).

V 50. letech se Československo spolu s dalšími zeměmi východního bloku začalo odlišovat od demografického chování v západní Evropě. V této době se zejména v západoevropských zemích začínal prosazovat trend odkládání manželství a rodičovství do vyššího věku. Dle Rabušice a Možného (1998) byl tento odklon dán aktuálním působením socialistického režimu. Socialismus zakonzervoval představu tradiční rodiny, manželství bylo pro většinu prioritou a založení rodiny nutností. Konečná bezdětnost žen v té době nepřesáhla 7% a věk prvorodiček se pohyboval mezi 19 a 23 lety (Hašková, 2009, s. 15).

Oproti tomu, jak jsem již uvedla, v ostatních zemích Evropy docházelo v 60. letech 20. stol. k tzv. druhé demografické tranzici (přechodu), tedy transformaci hodnotových a postojových struktur, vytváření nových forem partnerského soužití a

manželského chování, což vedlo k obrovskému poklesu porodnosti a zároveň nárůstu dobrovolné bezdětnosti. Místo zaměření na dítě a rodinu se zejména u žen se v tomto období kladl důraz na větší seberealizaci a emancipaci (Možný a Rabušic, 1998). Významný je také posun od nutnosti založit rodinu k možnosti jejího založení na základě svobodné volby ženy (Rabušic, 2001). Věk prvorodiček směřoval spíše k 30. roku života, v průměru 26 let (Hašková, 2009, s. 15) a podobných výsledků dosahují i muži, jejichž průměrný věk při narození prvního dítěte je 30 let (Kyzlinková a Šťastná, 2016, s. 112).

Důležitým poznatkem, který je pro tento počáteční historický exkurz klíčový, je vliv sociálních, ekonomických a politických podmínek dané doby, které na reprodukční chování lidí mají naprosto rozhodující vliv. Vůči primárním hodnotovým a postojovým změnám jedinců, lze změny v reprodukčním chování vnímat jako změny druhotné, avšak zcela prokazatelně se společenskými změnami korelují.

Do 80. let 20. století se země bývalého východního bloku od zbytku Evropy odlišovaly ve většině společenského chování, včetně reprodukčního. Zlomovým bodem, který opět pootočil pohledy jedinců ve společnosti směrem do světa, byl rok 1989. Sametová revoluce přinesla mnoho nových možností, jejichž využití, pro vymanění ze svazujících řemenů socialismu, se pro mnohé stalo prioritou. Doba převratu tudíž přinesla změny nejen v politickém a společenském uspořádání, ale i v hodnotové orientaci lidí, a to nejen na území České republiky, ale i ostatních států bývalého Sovětského svazu. Společnost v České republice, tak jako společnost ostatních západních států, avšak o tři dekády dříve, se začala zabývat otázkou, zda vůbec chtějí být rodiči. Stále větší individualizace a zaměření na vlastní realizaci, sebevyjádření a vlastní potřeby, mnohem více zdůrazněná a vyžadovaná bývalou nedostupností těchto příležitostí se zřetelně projevila na míře plodnosti, která v polovině 90. let Českou republiku s počtem 1,3 dítěte na jednu ženu zařadila mezi země s nejnižší plodností (Hašková, 2009, s. 15-34).

Zajímavé je, že reprodukční chování se pravděpodobně začalo rozrůžňovat již mezi muži a ženami z generace druhé poloviny 60. let. Muži, kteří se nestali rodiči ještě před rokem 1990, dle starého reprodukčního režimu, začali otcovství v nových společenských poměrech odkládat (Kyzlinková a Šťastná, 2016, s. 112). To samé vykazují i ženy- některé se staly matkami ještě podle modelu typického pro socialistické období, ale v období změn společenských podmínek se objevuje také trend, který

ženám, v té době ještě bezdětným, poskytl možnost přerušit nastavený kurz časné generační plodnosti a odložit narození svého prvního dítěte do pozdějšího věku (Sobotka et al., 2008, s. 416).

Česká republika přibližně od poloviny 90. let tedy začala vykazovat charakteristiky druhé demografické tranzice, o které jsem se zmiňovala v předchozím textu. Rabušic (2001) tuto změnu chápe jako „*indikátor toho, že česká společnost se skutečně hluboce proměňuje a že se začíná zařazovat do rodiny moderních evropských společností*“ (s. 238). Nízká míra plodnosti, doprovázená růstem věku prvorodiček a zvyšujícím se podílem celoživotně bezdětných v populaci vyvolává ve společnosti a politice bouřlivé diskuze (Hašková, 2009, s. 18).

V predikci dalšího průběhu vycházím ze Sobotky (2004, s. 172-173), který k předešlým zmíněným vlivům přidává ještě narůst stárnoucí populace. Míra bezdětnosti se tudíž bude ještě zvyšovat, ale vzhledem k nastávajícím imigračním vlivům ji nepovažuje za příliš kritickou. To samé tvrdí o celoživotně bezdětných ženách, jejichž počet nebude překračovat kritickou hodnotu a bude se pohybovat kolem 15-22%. Demograf Tomáš Kučera je však skeptičtější a předpokládá, že podíl celoživotní bezdětnosti ve věkové kohortě, u níž došlo k souběhu doby nejvhodnější k založení rodiny s obdobím transformace, bude dosahovat až 30% (cituji dle Rabušic, 2001). Co se bude také zvyšovat je věk prvorodiček, který se v evropských státech kolem roku 2002 pohyboval okolo 30let. Jak je tomu v současnosti, se budu věnovat v následující kapitole.

1.2 Současný výzkum bezdětnosti

Změny spojené s druhou demografickou tranzicí, kterou jsem zmínila v předchozí kapitole, přetrvávají do současnosti a lze říci, že se tendence, které se v 60. letech v Evropě a 90. letech v ČR začínají objevovat, se stále rozrůstají. Individualistické zaměření, priorita vlastní seberealizace, nové formy rodiny, partnerských vztahů, to jsou témata, které jsou stále aktuální a přímo navazují na téma dobrovolné bezdětnosti.

V některých zemích se však míra bezdětnosti ustálila na určité úrovni. Sobotka v knize Michaely Kreyenfeldové a Dirka Konietzy *Childlessness in Europe:*

Contexts, causes, and consequences (2017) udává, že v Evropě i USA se růst trvale bezdětných zastavil na vyšší úrovni (okolo 20 %), v německy mluvících zemích na nižší úrovni (12-14%). Pro postsocialistické státy s nižší mírou bezdětnosti, naznačuje naopak její pokračující růst. Tak to ostatně vyplývá i z předchozích údajů. Zároveň však jiný demografický výzkum dokládá, že nejvyšší míru bezdětných žen v Evropě vykazuje Německo (Kačerová, 2017).

Na druhé straně, současná úroveň plodnosti v zemích Evropské unie v posledních letech roste, v roce 2016 se zvýšila nad hladinu 1,6 dítěte na jednu ženu a průměrný věk prvorodiček zůstává na hranici 30 let. Vyšší počet narozených dětí a uzavřených manželství je odrazem vyšší intenzity plodnosti a sňatečnosti. Stejně jako v ostatních zemích Evropy však ani tato intenzita plodnosti nestačí k zachování početního stavu populace. (Křesťanová et al, 2017).

Tato rozporuplná data předkládám, abych nastínila populační situaci v Evropě v širším rozsahu. Mou snahou je také ukázat jistou komplikovanost, se kterou se prognózy dalšího populačního vývoje musí vyrovnávat. Souhrnné míry plodnosti však o bezdětnosti příliš mnoho informací neudávají, proto se v následujících kapitolách budu zabývat spíše výzkumy cílenými přímo na bezdětnost.

Míra plodnosti a zároveň demografické projekce, indikující neustále rostoucí míru konečné bezdětnosti, vedou v rámci populačních studií k hypotéze o pasti nízké plodnosti (Lutz, 2006). Hašková (2005) vysvětluje tuto hypotézu na situaci, kdy plodnost dlouhodobě setrvá pod kritickou hranicí (1,5 dítěte na ženu). V tomto případě ve společnosti začnou působit takové mechanismy, které povedou k dalšímu snižování plodnosti. Tyto mechanismy jsou stavěné na faktech demografických (menší počet narozených dětí, znamená v budoucnu méně porodů), sociologických, které přibližují celou kulturu nízké plodnosti a ekonomických, které důsledkem stárnutí populace a zatížením důchodového systému dokazují pokles očekávaného příjmu mladých lidí. Vysoká míra bezdětnosti však bude kompenzována dle Sobotky (2007) velkou imigrační vlnou, která do Evropy vstupuje. Lze tedy říci, že mechanismy, které zajišťují rovnováhu v populačních otázkách, rovněž existují a fungují.

Výzkumy bezdětnosti se v současné době zaměřují hlavně na faktory vedoucí k bezdětnosti. U nedobrovolné bezdětnosti jsou hlavním předmětem zkoumání fyziologické determinanty neplodnosti jak u žen, tak u mužů. Jedná se tedy hlavně o klinické studie či psychologické výzkumy zkoumající psychické aspekty mající vliv na

neplodnost. U dobrovolné bezdětnosti zase dominuje sociologický výzkum, který se snaží zachytit vliv společnosti na vzrůstající trend dobrovolné bezdětnosti či akceptaci tohoto rozhodnutí. Jedná se například o výzkum již zmíněné Haškové (2009), Sobotky (2004, 2008), ze zahraničních studií pak Rijkenové a Merzové (2014) nebo Kreyenfeld a Konietzka (2017). Psychologických výzkumů je velmi poskrovnu. V České republice vzniklo zatím pouze několik psychologických diplomových či bakalářských prací s tématem dobrovolné bezdětnosti (např. Manová, 2014), v zahraničí je však psychologické zkoumání dobrovolné bezdětnosti rozšířenější. Zkoumají souvislost různých psychických funkcí na reprodukční rozhodování (Shaw, 2011), konkrétně např. jaký význam má inteligence v tomto rozhodování (Engwall, 2014) či jaký vliv má dobrovolné odmítnutí mateřství na roli ženy ve společnosti (Kelly, 2009).

Analytickou jednotkou ve většině výzkumů stále zůstává žena, o mužích se zde pojednává velmi zřídka. Touto problematikou se v současné době zabývají Rabušic a Manea ve svých článcích, ze kterých budu v následujících kapitolách citovat.

1.3 Teoretické přístupy ve výzkumu růstu bezdětnosti

Výkladů současného nárůstu bezdětných je mnoho, avšak komplexních teorií, který by tento vzrůstající trend vysvětlovaly je nedostatek. V následujícím textu se však pokusím přiblížit nejčastější teoretické přístupy, které se ve výzkumu bezdětnosti objevují. Tyto přístupy vhodně shrnuje Hana Hašková ve své knize *Fenomén bezdětnosti* (2009), ze které také čerpám.

1.3.1 Teorie individualizace a kulturní změny

O této teorii a rostoucích individualistických hodnotách ve společnosti jsem se již zmínila v předchozím historickém exkurzu. Za klíčovou považuje postupnou a dlouhodobou kulturní změnu směrem k postmoderním hodnotám a individualismu, které se projevují v partnerských vztazích, rodinném životě a celkovém nastavení společnosti. Narůstající hédonistická orientace, větší demokratizace uvnitř heterosexuálních partnerství a vůbec změna principů, na kterém se zakládají současné intimní vztahy, jsou dle Ingleharta (2015) důsledkem tzv. tiché revoluce. Tichou

revolucí pojmenovává postupnou změnu od preference materialistických hodnot a životních orientací (ekonomická stabilita, prosperita) k postmaterialistickým hodnotám a životním orientacím (autonomie, sebevyjádření, kvalita života).

Partnerské vztahy jsou založeny na pouhém emocionálním uspokojení, které však brzo odchází a co nejvyšší míře osobní svobody. Často se ke komunikaci o další budoucnosti a přizpůsobení se ve vztahu partneři vůbec nedostanou a hledají ideálního partnera, který opět uspokojí aktuální potřeby jinde. Odkládání rodičovství a míra bezdětnosti zákonitě opět stoupá.

Singly (2000) tuto teorii dále vztahuje k celé společnosti, ve které dochází díky individualizaci a dalším hodnotovým změnám hlavně k oslabení tradičních prostředků sociální kontroly. Regulace partnerských či rodinných norem, kterou společnost zajišťovala, se omezuje a přesouvá na samotné jedince, jejichž individuální hodnotové orientace se však mnohem více diferencují a prostředky společenské kontroly tím pádem zanikají. Jako příkladem nám může být pojetí tradiční a moderní rodiny a vznikající stále nové formy rodiny.

1.3.2 Teorie racionální volby

Touto teorií je míněna klasická ekonomická teorie založená na vyhodnocení nákladů a výnosů rodičovství v životě jedince. Předpokládá poměrně stabilní poptávku po více či méně „drahých“ dětech, která je ale ovlivňována vnějšími sociálně-politickými opatřeními. Zabývá se konkrétním výčtem nákladů na dítě a možnými zisky, potenciální rodiče vnímá jako spotřebitele, dítě v přeneseném slova smyslu jako produkt. Zabývá se také vlivem globalizace na reprodukční plánování. Racionálním výstupem, který počítá rovnice nákladů a výnosů rodičovství, je tedy dobrovolná bezdětnost, odkládání rodičovství či minimalizace počtu dětí.

1.3.3 Teorie sociální anomie

U této teorie jsou opět klíčové celospolečenské změny spojené s individualizací, které mají za důsledek oslabenou sílu sociálních norem a omezené prostředky sociální kontroly. S termínem sociální anomie poprvé přichází Durkheim a je definován jako „situace, v níž je oslabena síla sociálních norem, jedinec se přestává

orientovat v sociálním světě, dochází k pocitu odcizení a plánování jeho vlastní budoucnosti se stává složitým“ (Hašková, 2009, s. 45). Tato situace pak jedincům přináší životní dezorientaci, nejistotu a psychické nepohodlí. V konečném důsledku pak tato dezorientace může způsobit odmítnutí norem či nedůvěru v existující sociální instituce, tedy v našem kontextu odmítnutí rodičovství, tradiční rodiny či manželství.

1.3.4 Teorie hodnoty dětí a redukce nejistoty

Tento teoretický koncept se snaží vývoj bezdětnosti vysvětlovat jiným způsobem, a to porozuměním motivačním faktorům, které jsou skryty za touhou po dítěti. Tuto aspiraci má i tato práce, a proto se budu jednotlivými motivačními faktory a rovněž psychologickými teoriemi motivace zabývat v dalších částech teoretické části a hlavně ve výzkumné části práce. Tato teorie se zabývá hodnotou dítěte v životech jedinců a společnosti, a to jak hodnotou ekonomickou (teorie racionální volby), tak hodnotou emocionální.

Američtí psychologové Hoffman a Hoffmanová (1973) jako první, na základě svého empirického výzkumu, stanovili několik základních hodnot, které děti svým rodičům poskytují. Patří mezi ně určitý pocit nesmrtelnosti, expanze vlastního života, status dospělosti a sociální identita, zdroj zábavy a stimulace v životě, zdroj pocitu naplnění, úspěchu, moci, vlivu nebo posílení pocitu afiliace (cituji dle Hašková, 2009, s. 47). V českém prostředí se podobným výzkumem zabýval Mareš (2002), který došel k podobným výsledkům. Zajímavé by bylo srovnání mužských a ženských hodnot, které připisují dítěti v jejich životech, avšak těchto dat se nám bohužel nedostává, jelikož jsou dosavadní výzkumy zaměřené pouze na ženskou populaci a jejich vnímání.

S těmito podklady, které vysvětlují význam dítěte v životech jedinců, pracuje dále i teorie redukce nejistoty, která ale navíc předpokládá, že jedinec se při rozhodování vždy snaží o redukci nejistoty, která se v současné době stále zvyšuje. Z psychologického hlediska lze na tuto teorii nahlížet i jako na homeostatickou teorii motivace, kde hlavním motivačním faktorem je tendence organismu vyrovnávat případné odchylky od rovnovážného stavu. Dle teorie redukce nejistoty by tedy rodičovství mělo být strategií hlavně pro ty, kteří čelí větší nejistotě a mají horší přístup k alternativním prostředkům její redukce. Zdrojem nejistoty může být nestabilní partnerský vztah či hrozba nezaměstnanosti, tedy fenomény, které jsou aktuálně velmi

významné. V tomto kontextu je tedy teorie redukce nejistoty dobrou zprávou, jelikož může být pozitivním vlivem na růst plodnosti a mnozí mohou strategii zahájení rodičovství přijmout jako řešení nejisté situace. Otázkou však zůstává, jaký vliv bude mít užití této strategie na dítě a vztah rodič-dítě. Dle mého názoru přináší tento způsob redukce nejistoty dalekosáhlé negativní důsledky.

1.3.5 Teorie sociálních sítí

V České republice nepříliš akcentovaná teorie, avšak světově uznávaný a často citovaný směr, který je založen na tzv. skupinové kohezi. Poukazuje na vliv vrstevníků na reprodukční chování (především plánování) jedinců. Jde především o synchronizaci doby zahájení rodičovství a počtu dětí s vrstevnickou sociální sítí.

1.3.6 Teorie genderové spravedlnosti

Posledním teoretickým konceptem, který lze při studiu bezdětnosti definovat je teorie genderové spravedlnosti, která se zakládá na genderovém postavení rolí ve společnosti a tendenci tyto genderové role, s nimiž je spojováno určité chování a povinnosti, vyrovnat. Genderově tradiční dělba práce přisuzuje ženám roli hlavní pečovatelky o závislé členy rodiny a mužům roli hlavního živitele rodiny. Toto stereotypní rozdělení však současná společnost stále zřetelněji odmítá a usiluje o genderovou rovnost ve všech společenských tématech (rodina, trh práce, partnerství, politika,...). Dle mého názoru se tato teorie stává čím dál, tím významnější v otázce plánování rodičovství a emancipace žen, která přichází s vlnou individualizace celé společnosti a tendence ke svobodnějšímu rozhodování a rovnocennému přístupu k rodičovství je stále zřetelnější. Myslím si, že je však tato změna v mnohých případech opravdu na místě.

Je třeba doplnit, že tyto změny projevující se diverzitou rodinných konstelací a relativně vysokou přítomností žen na trhu práce je třeba reflektovat a pracovat s nimi. Je třeba redefinovat institucionální rámce ve společnosti a jejich širokou akceptaci tak, aby bylo možné kombinovat rodičovství s nerodinnými rolemi a aby také podporovaly dosahování genderové rovnosti (např. zlepšení podmínek na trhu práce pro matky, větší podpora otců k participaci na výchově, apod.) (Hašková, 2009).

2 MOTIVACE K RODIČOVSTVÍ

Než se začnu zabývat motivací k dobrovolné bezdětnosti, považuji za důležité pojmenovat motivy, které obecně s rozhodováním o rodičovství souvisí. V první řadě charakterizují samotný psychologický konstrukt motivace a některá jeho teoretická pojetí. Při výběru jednotlivých teorií jsem se řídila tématem této práce, a proto jsem vybrala pouze ty teorie, které by případně mohly vysvětlovat motivaci k dobrovolné bezdětnosti.

Motivaci k rodičovství a popis jednotlivých faktorů ovlivňující rozhodování o reprodukci však považuji v tomto tématu za velmi významné. Jak uvádí Konečná et al. (2010, s. 127-128) motivy k rodičovství jsou důležitým tématem z hlediska procesu rozhodování o rodičovství a představách o něm či z hlediska tématu náhradního naplnění rodičovství. Tento přehled také může být přínosným nástrojem pro odborníky v pomáhajících profesích pracující s lidmi, kteří se o rodičovství právě rozhodují či rozhodli. Může pro jejich terapeutickou intervenci přinést zajímavé podněty či podklady.

V poslední kapitole se zabývám samostatným tématem otcovství, jehož náplň se v posledních dekáдах výrazně obměnila a přináší s sebou obrovské nároky na muže.

2.1 Teoretické pojetí motivace

Nakonečný uvádí, že „motivace je intrapsychický proces, který má svůj zdroj ve vnitřní a vnější situaci individua“ (1996, s. 17). Vnitřními situacemi jsou myšleny tělesné či duševní procesy a stavy jedince, které jsou primární příčinou jeho chování. Může se jednat např. o pocit hladu, žízně, ale také touha po moci či sexuálním uspokojení. Vnější situace, které jsou zdrojem motivace, bývají označovány také jako incentive či vnější motivující podněty a zahrnují takové popudy lidského chování, které vyvolávají tlak zvnějšku. Patří sem např. odměny v soutěžích, veřejná ocenění, lákavě vypadající produkty ve výlohách obchodů apod.

Motivace je jedním z hlavních témat obecné psychologie a jejích teoretických koncepcí existuje celá řada. Je to složitý proces, který ovlivňuje velké množství okolností a každý motivační proces je jedinečný pro daného člověka a danou situaci. Na

teoretické pojetí motivačních procesů je proto nutné nahlížet s tímto vědomím a vnímat je jako teoretické rámce pokoušející se vysvětlit možné souvislosti. V následujícím textu nastíním nejdůležitější pojmy potřebné k pochopení tohoto tématu a nejnápadnější teoretická pojetí motivace jako komplexního psychického děje.

Při studiu motivace je vhodné si nejprve určit základní druhy lidských motivů. Jedná se o sebezáchovné motivy, stimulační motivy, sociální motivy a individuální psychické motivy (Plháková, 2004, s. 319-385). Tyto motivy jsou primárními zdroji následného jednání a podněcují člověka k takovému chování, které uspokojuje jeho aktuální potřeby a naplňuje tím cíle, které si jedinec od uspokojení slibuje. Motivace není však zdrojem ani cílem daného jednání, vysvětluje spíše volbu mezi různými možnostmi jednání, mezi různými obsahy myšlení a rovněž intenzitu a trvání daného chování (Nakonečný, 1996). Pokud chceme porozumět lidskému chování, je nezbytné znát také hodnotovou orientaci jedince, ze které se dané motivy vynořují. Dále je nutné brát v potaz situační aspekty daného chování a důkladně prostudovat situaci, ve které se jedinec aktuálně nachází. Velkou roli hraje i síla očekávání (anticipace) předpokládaných výsledků, zisků či ztrát, které dané jednání může přinést.

2.1.1 Murrayho teorie potřeb

Mezi nejvýznamnější komplexní teorie motivace patří např. Murrayho teorie potřeb, která byla vytvořena na základě pojmu potřeby (synonymum pudu), jenž vyjadřuje sílu organizující vnímání, myšlení, snažení a jednání v určitém směru, s cílem změnit neuspokojivou situaci. Potřeby v jeho pojetí jsou vědomé mentální pohnutky a některé mají i fyziologický základ. Rozdělil potřeby na primární (viscerogenní) a sekundární (psychogenní), ke kterým přiřadil konkrétní výčet všech lidských potřeb. Velkým přínosem je zejména seznam psychogenních potřeb, jejichž vzorce tvoří podstatu osobnosti. Patří sem potřeba moci (dominance), potřeba sdružování (afiliace) či potřeba úspěšného výkonu (Plháková, 2004, s. 365- 368).

2.1.2 Teorie motivů zajišťující přežití druhu

Z hlediska zaměření této práce bych ráda ještě doplnila teoretické konstrukty motivace, které se dotýkají přímo reprodukčních strategií a motivů zajišťujících přežití

druhu. Těmito teoriemi se zabývá hlavně evoluční psychologie, sociobiologie či sociální psychologie. Genetické změny vyvolané evolučními procesy mají totiž na lidské chování a prožívání mnohem výraznější vliv, než se předpokládalo.

Předchozí předpoklady potvrzuje i teorie instinktů, která dokazuje, že určité druhy chování jsou determinovány instinkty, tedy geneticky danými tendencemi provádět určité aktivity nebo specificky reagovat na určité podněty. Tyto instinkty jsou převážně stereotypní a biologicky účelné způsoby chování směřující k cíli, který člověk předvídá, aniž by s ním měl nějakou dřívější zkušenost. Instinktivními způsoby chování se zabývali, pod vlivem Darwinovy evoluční teorie i psychologové jako např. James nebo Sternberg. V lidském chování se o instinktivní determinaci mluví nečastěji v souvislosti se sexuálním chováním (např. výběr partnera dle reprodukčního očekávání), péčí o děti (přizpůsobování matek potřebám novorozence- primární mateřské zaujetí) a teritoriálním chováním (Plháková, 2004, s. 348-351).

Z hlediska sociobiologie je primární motivací všech živých organismů, včetně člověka, zajistit přežití základních mechanismů dědičnosti, genů. Zakladatel sociobiologie Edward Wilson tvrdí, že lidské chování tudíž slouží především k zajištění ochrany těchto genetických informací (1975, cituji podle Plhákové, 2004, s. 351-353).

Evoluční psychologové se snaží porozumět adaptačním problémům přežití a reprodukce prostřednictvím jejich řešení, které je v lidech geneticky zakódováno. Tvrdí, že muži a ženy mají odlišné reprodukční strategie, které jsou pro jejich pohlaví přirozené. Muži preferují polygamní sexuální chování, ženy zase monogamní. S těmito rozdílnými strategiemi pak souvisí i rozdílné sexuální motivace. Muži mají tendenci vybírat si partnerky podle sexuální přitažlivosti, ženy zase své partnery vybírají dle sociálního úspěchu a jejich cílem je vytvoření osobní vazby a pocit lásky (Plháková, 2004, s. 354-357). Z tohoto pohledu by se mohlo zdát, že dobrovolná bezdětnost je pro muže vlastně přirozenou reprodukční strategií, jelikož partnerka je dle této teorie pouze zdrojem slasti a úspěchu a ne reprodukce. Sexuální aktivita je tedy spíše hedonicky motivovaná a její reprodukční součást je pro muže spíše nežádoucím doplňkem.

V neposlední řadě je třeba zdůraznit, že všechny tyto teoretické podklady motivačního jednání jsou pouze uzavřenými teoretickými koncepcemi, které s jedinečným prožíváním člověka nemají mnohdy nic společného. Je třeba neuzavírat se v těchto učebnicových kapitolách a vnímat člověka ve své jedinečnosti a ve světě ve kterém žije. Předložené poznatky jsou velmi přínosnými podklady pro studium

motivace lidského chování, avšak je třeba je brát pouze jako podklady, v žádném případě jako šablony, podle kterých je člověk řízen.

2.2 Faktory ovlivňující rozhodování o rodičovství

Přístup k rodičovství se v současné době poměrně mění. I vzhledem k rozšířenosti antikoncepčních metod se dá říci, že máme oproti dřívějším dobám rozhodnutí o rodičovství zcela ve svých rukou. Rodina s dětmi byla normou a tak se může zdát, že ke specifickému procesu rozhodování o rodičovství příliš nedocházelo. Dnes se tato norma poněkud obměňuje. Plánování rodičovství znamená v mnoha případech složitý komplexní proces rozhodování, ve kterém hraje roli mnoho faktorů. Nutno dodat, že pro každé pohlaví je tento proces specifický a kvalitativně odlišný. U žen je tento proces více ovlivňován společenskými normami, obecně zastávanými hodnotami a samozřejmě subjektivními preferencemi. U mužů do procesu rozhodování o rodičovství vstupují více vztahové aspekty, jako je kvalita partnerského vztahu, vzájemná důvěra, vymezení partnerské dominance, submitivity apod. Tyto faktory samozřejmě ovlivňují rozhodování i u žen, nicméně muži svými biologickými predispozicemi k početí dítěte jsou správným partnerským laděním ovlivňováni v následném rodičovství více (Kyzlinková a Šťastná, 2016, s. 114). Dle Šamanové (2006) dítě patří do životních priorit mužů i žen, muži řadí důležitost rodičovské role až za roli partnerskou a za prioritu dobrého zaměstnání. O těchto a dalších faktorech se budu zmiňovat dále.

Rozhodování o rodičovství u mužů i žen může být považováno za životní etapu, což potvrzuje i Eriksonova teorie, která v období střední dospělosti považuje za nejdůležitější vývojový úkol vyřešení konfliktu mezi generativitou či stagnací. Dle Eriksona (2015) nám volba generativity umožňuje vstoupit do dalšího vývojového období, avšak nedokládá, že generativita musí být chápána ve smyslu reprodukivity.

Jak jsem již uvedla, reprodukční plány jsou složitými procesy, které jsou ovlivněny mnoha faktory, které se samozřejmě u každého jednotlivce liší. Faktory můžeme rozdělit do několika skupin, kterými se následně budu zabývat. Můžeme rozlišit **faktory situační**, do kterých patří partnerská, zdravotní či zaměstnanecká

situace, **faktory ekonomické** (příjem či bytové podmínky) a **faktory ideové**, zahrnující v sobě zájmy, hodnoty, přesvědčení samotného jedince a jeho nejbližšího okolí (Hašková, 2009, s. 106). Jako samostatný faktor je uváděna **touha po dítěti**, která se všemi předešlými souvisí a zároveň je ze všech nejvíce individuálně specifická.

Nejprve bych se ráda věnovala faktorům situačním, zejména tedy partnerským, které jsou dle výzkumů pro muže, nejvýznamnější. Několik hlavních vlivů, které hrají roli v reprodukčním plánování mužů i žen, v oblasti partnerského života popsali Rabušic a Manea ve svém článku *Řekni, kde ti muži jsou? O chybějících mužích ve studiích reprodukce* (2011). Prvním je tedy nalezení vhodného partnera, který uspokojí všechny naše potřeby pro plánování rodičovství. Vlivem intenzivních emocí lásky a na základě vzájemného sexuálního zájmu spolu partneři zakládají sexuální jednotku - domácnost, což můžeme považovat za další faktor - faktor sexuálního soužití. Domácnost je zakládána aktem sňatku či pouhým sestěhováním a společným žitím bez oddacího listu, což Rabušic a Manea (2011, s. 60) považují za další faktor. Dále se dostáváme k faktoru reprodukčních preferencí, který se ukazuje většinou až po nějaké době partnerského soužití. V případě reprodukčních preferencí (tzn. zda-li chci mít dítě, příp. kolik) hrají vliv i předchozí zkušenosti s dětmi, zda partnerská láskyplná a sexuální záliba přetrvává a další. V neposlední řadě nesmím opomenout i faktory rozvodu/rozchodu či opakovaných sňatků, které jistě reprodukční plánování a motivaci k rodičovství ovlivňují.

Individuální zdravotní stav společně se situací v zaměstnání jsou dalšími důležitými situačními faktory, které jsou zdůrazňovány v tomto kontextu. Samozřejmost dobrého zdravotního stavu pro reprodukci a vůbec její plánování je zcela jasná. Situace v zaměstnání může souviset jak s potřebou seberealizace, tak s potřebou jistých příjmů, které úzce souvisí s rostoucí ekonomickou nejistotou, o které se budu zmiňovat v následujících řádcích.

„Úspěšná reprodukce závisí na vyřešení dvou klíčových problémů. Prvním je volba vhodného partnera, druhým je přiměřená investice do následných potomků“ (Barrett, Dunbar & Lycett, 2007, s. 139). Tímto citátem se dostávám k dalšímu významnému faktoru, ovlivňující rozhodování o rodičovství a to je ekonomická a bytová situace. Ve výzkumu Lechnerové (2011), ve kterém se ptali mladých lidí ve věku 27-29 let na důvody, proč odkládají rodičovství, se ukázal tento faktor jako klíčový. Mladí lidé očekávají s příchodem dítěte velké finanční výdaje, kterými zatím

nedisponují, proto rodičovství odkládají či odmítají (Lechnerová, 2011, s. 100). Relativně větší bytová a ekonomická nejistota, která v současnosti panuje více než v dobách dřívějších a také zvyšující se finanční nároky na založení samostatné rodiny, to všechno má v dnešní době opravdu výrazný vliv na reprodukci a plánování rodičovství. Dokazují to i data z výzkumu Haškové (2009, s. 106), která udávají, že otázka ekonomická je, při plánování rodičovství, na předních místech i u starší generace (30-40let).

Ideové vlivy jsou spojené s hodnotami jako je orientace na rodinu či na sebe, na své volnočasové aktivity, názor, který nepodporuje rodičovství, neuznává jeho hodnotu (až tzv. antinatalismus¹). K těmto vlivům patří také orientace na referenční skupiny, v nichž se odkládání rodičovství očekává (Hašková, 2009, s. 101). Dále do této skupiny vlivů patří i víra, náboženství či životní směr a cíl ke kterému jedinec směřuje. Ideové a hodnotové faktory jsou také u mužů jedny z nejvýznamnějších faktorů pro rozhodování o rodičovství. K hodnotovým faktorům patří také výskyt genderových stereotypů, které se týkají mužské a ženské dělby rolí a představách o hodnotě dítěte v životě. Z výsledků výzkumu Kyzlinkové a Šťastné (2016, s. 117-118) však vyplývá, že genderový postoj není pro muže rozhodujícím v jeho reprodukčních plánech.

Výsledky z výzkumu Kyzlinkové a Šťastné (2016) rovněž nenasvědčují tomu, že by měly signifikantní vliv vlastní zkušenosti z rodiny mužů. Prožití rozvodových situací vlastních rodičů, dětství a dospívání v neúplných rodinách či absence sourozenců by s plánováním rodičovství u mužů nemělo nijak korelovat. Avšak je na místě zmínit, že data pocházejí ze sociologických výzkumných projektů, tudíž závěry a interpretace nemusí být pro psychologické bádání zcela směrodatné. Výzkum rovněž dokazuje, že vliv velikosti obce, ve které muži vyrůstali je zanedbatelný.

Důležitým aspektem při popisu faktorů ovlivňujících plánování rodičovství je souvislost se stupněm vzdělání. 70% mužů vysokoškoláků tvrdilo, že chce mít dítě, zatímco mužů se základním vzděláním pouze 50%. (Kyzlinková, Šťastná, 2016, s. 116). Podobná data platí i pro ženy. Nutno dodat, že tato data sou pouze doplňková - o ideových, situačních a ekonomických faktorech nijak nevypovídají.

Na závěr bych ráda dodala obrázek schématu, na kterém jsou přehledně uvedeny všechny faktory, které jsem v předchozích odstavcích popisovala.

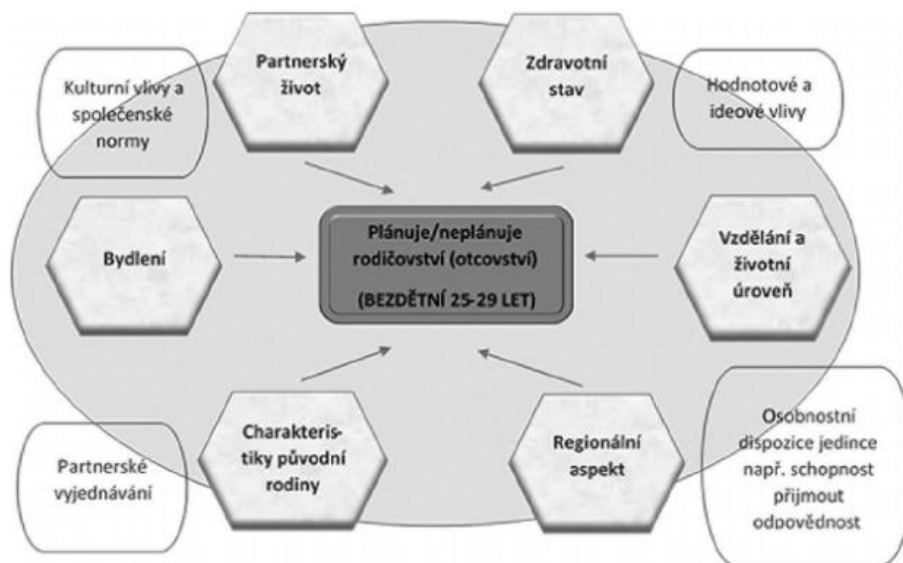
---

¹ Mezi bezdětnými je antinatalismus zaměřen zejména na řešení otázky regulace porodnosti a zpochybňování lidského práva darovat život jiné bytosti

Obr. 1: Mnohorozměrná povaha vlivů působících na reprodukční plány

Multivariate character of the factors influencing reproductive plans

(Kyzlinková a Šťastná, 2016, s. 121)

Toto schéma se snaží zachytit komplexní povahu determinant ovlivňujících reprodukční plánování. Pět šestiúhelníků představuje strukturální a situační charakteristiky respondenta, které jsou snáze empiricky měřitelné. Čtyři další útvary na okraji pak zachycují normativní, hodnotové a osobnostní determinanty, které zastřešující uvedené strukturální a situační vlivy, avšak je velmi obtížné je empiricky měřit. Výzkum, ze kterého tuto tabulku uvádím, byl zaměřen na mladé muže ve věku 25-29 let, avšak podle jiných výzkumů sou tyto faktory stejné i u starších jedinců (Hašková, 2009). Rozdíl je pouze v kladení důrazu na faktory, které jsou v určitém období aktuální. Např. mladí dospělí zdůrazňují ekonomické faktory a situaci v zaměstnání při plánování rodičovství (Hašková, 2009, s. 106).

2.3 Otcovství

Role otce v sobě nese mnoho nároků, povinností, ale i pozitivních přínosů, které jsou pro muže velmi důležité. Proto ji věnuji samostatnou kapitolu, kde bych všechny tyto obsahy ráda shrnula. Představy o roli otce a o tom, co tato role obnáší, se tvoří zejména zkušenostmi z vlastními otci, ale i matkami, jejich péčí, postoji, které jim předávali či vzájemným partnerským chováním. Obsah role otce pomáhají utvářet také kulturní a společenské normy či zkušenosti z rodin v okolí (Madsen, 2009, s. 16).

Někdy by se mohlo zdát, že otcovská role ve společnosti není příliš uznávaná či doceňovaná. Matky jsou samozřejmě, jakožto rodičky, primární pečující osoby, pro zdravý vývoj dítěte nejdůležitějšími osobami a nerada bych jim upřela sebemenší díl zásluh. Ráda bych však na tomto místě zdůraznila i neméně významnou roli otců. Když pomínu důležitou roli otce v rodině jako takové a zejména v partnerství s matkou, na samotné dítě má také klíčový dopad. V rámci studia otcovství se zabývám pouze mužskou rolí otce, jelikož je to téma mé práce. Dalším tématem je však naplnění otcovské role ženou v případě homosexuálních párů. To je však téma pro jinou studii.

Sullerotová (1992) tvrdí, že pro zdravý psychický vývoj dítěte je nutná alespoň symbolická přítomnost vlastního otce (s. 231-237). Otcové totiž do výchovy přinášejí naprosto jiné aspekty, které matky nemohou ze své přirozenosti naplnit. Například matky jsou stále v pohotovosti připravené odpovědět na požadavky dětí, zatímco tatínkové provozují s dětmi aktivity dopředu naplánované na pevný čas (Singly, 2000, s. 173-177). Je to také jistě dáno tím, že otcové nejsou neustále přítomni a jejich přítomnost, resp. její opravdové naplnění, tedy musí být nějakým způsobem strukturováno. Nejedná se pouze o plánování činností s dětmi a strukturovanost času s otcem, ale i další výchovné prostředky, ke kterým matky nemají přístup.

Velkým tématem je však právě ona nepřítomnost otců, o které se zmiňuji v předchozích řádcích a která je typická napříč generacemi. Částečně na omezení otcovské moci a přítomnosti otců v rodinách sehrál roli stát, který nastavil organizaci práce zejména do továren a úřadů a vyžadoval dlouhodobou přítomnost pracujících mimo domov (Radimská, 2002, s. 2). Postupem doby otcovská moc i práva upadala a opět sílila. Od 80. let však vzniká nová představa rodinných vztahů, charakterizovaná zdůrazněním osobního rozvoje a odmítnutím autoritativních postojů. Této představě se přizpůsobuje i otcovská role a vzniká fenomén tzv. nových otců - otců pečujících od

raného věku, preferující blízkost a citovou zúčastněnost. Hovoří se o tzv. vztahovém otcovství, ve kterém se otec snaží být spíše trenérem nebo průvodcem a pomáhá dítěti rozvinout svou osobnost a nalézt způsob, kterým by se mohlo realizovat (Singly, 2000).

Všechny tyto změny, ať už jde o otázku rovnosti mezi muži a ženami v rodinném systému a na pracovním trhu, o rovnoměrné sdílení rodinných závazků, o péči o děti (stále častější otcovská rodičovská dovolená), apod. považují za velmi pozitivní, avšak troufám si říci, že na muže přenesly mnoho dalších nároků. Představa dobrého otce je současně charakterizována větším emocionálním zapojením se do výchovy dítěte, větší péčí a obecně větším přiblížením k vlastnostem dobrých matek (Madsen, 2009, s. 18). Z těchto očekávání mají však i samotní muži největší obavy. Dle výzkumu, který uskutečnil Madsen v Dánsku je zřejmé, že právě tyto nároky dělají mužům největší starosti. Obávají se toho, aby dokázali zkoordinovat svůj čas tak, aby věnovali dostatek času dítěti, aby dokázali být dostatečně přítomni pro rodinu, ale aby si také dokázali udržet práci a dokázali v ní plnit své povinnosti (Madsen, 2009, s. 17). A představa dobrých otců se všemi povinnostmi a požadavky, které přináší je pro některé muže tak náročná a zatěžující, že se jí právě v některých případech sami dobrovolně vzdávají.

V souvislosti s krizí mužství, o které mluví Zimbardo (2017) jako o krizi mužské aktivity, rozhodnosti či houževnatosti považují za důležité uvést i tyto změny v oblasti otcovství, které mohou mít na krizi určitý dopad. Muži mnohdy nejsou k těmto novým otcovským hodnotám vedeni a neumí s nimi zacházet, tudíž se právem cítí v otázce otcovství natolik nejistí, což může zapříčinit i volbu bezdětnosti. Henwood a Procter (2003, s. 349-350) však tyto změny nevidí tak kriticky a v konceptu tzv. nového otcovství zdůrazňují zejména možnost otevření celého rodinného systému pro efektivní vzájemnou spolupráci. Zároveň tvrdí, že tato nová očekávání od otcovské role ji posilňují v očích společnosti a podporují její nesmírnou důležitost v rodinách.

3 DOBROVOLNÁ BEZDĚTNOST

Dle Rabušice (2001) o dobrovolné bezdětnosti můžeme mluvit tehdy, kdy je vědomě bráněno početí s tím záměrem, že chceme udržet partnerství či manželství dále bezdětné. Je však velmi důležité na zátku říci, že definování dobrovolné bezdětnosti není tak jednoduché, jak se zdá. Vnímání vlastní bezdětnosti a vymezování její definice je vždy velmi subjektivní záležitostí. Lze jen těžko určit, zda se jedná o rozhodnutí na základě volby či rozhodnutí dané okolnostmi (Kelly, 2009, s. 158). Výzkum Jeffriesové a Konnertové (2002) dokonce dokládá, že definice dobrovolné bezdětnosti neodpovídají vlastním definicím dobrovolně bezdětných. Tento poznatek respektuji, avšak pro strukturu této práce a pro vymezení teoretického rámce dobrovolné bezdětnosti je definování určitých charakteristik nezbytné. Opírám se o poznatky z českého výzkumu, který se, dle mého názoru pro tematiku této studie hodí nejlépe.

Hašková (2009, s. 173) na základě svých poznatků z výzkumu vymezuje bezdětnost na dobrovolnou (childfree) a nedobrovolnou (childless). Mezi těmito kategoriemi však uvádí ještě jeden typ bezdětnosti a tím je tzv. nevolba (bez)dětnosti, do které řadí bezdětné jedince, kteří dospívají k rodičovství, nejsou o (bez)dětnosti rozhodnutí, smiřují se s (bez)dětností či odkládají rodičovství. Některé z těchto typů popisují v dalších podkapitolách. Nejprve však nastiňuji nejdůležitější téma ve studiu dobrovolné bezdětnosti a tím jsou příčiny bezdětnosti, které další kategorizaci dobrovolně bezdětných jedinců předchází.

3.1 Příčiny bezdětnosti

Důvody k bezdětnosti jsou, jak jsem již uvedla velmi subjektivní záležitostí, kterou nelze jednoduše zařadit do určitých kategorií. Avšak právě důvody k bezdětnosti se již od r. 1971 staly velmi populárním tématem sociologických studií (Park, 2005). Některé se zaměřují pouze na ženy, některé na obě pohlaví. Studie zaměřující se pouze na mužské motivy k dobrovolné bezdětnosti však neexistují. V následujícím přehledu se pokusím sjednotit nejdůležitější poznatky o dobrovolné bezdětnosti z několika zdrojů a zároveň se pokusím i zachytit typické motivy pouze pro mužskou populaci. O některých

motivech jsem se již zmiňovala v kapitole Motivy k rodičovství, proto je pouze pojmenuji.

Mezi nejvýznamnější faktory podporující bezdětnost patří:

Nezávislost rozhodování, touha po seberealizaci

Housknechtová (1987) tento faktor popisuje jako větší mobilitu v důsledku osvobození se od odpovědností spojených s výchovou dítěte. Sobotková (2011) k tomu dodává, že péče o dítě, obzvláště v prvních letech, vyžaduje účast rodičů a výrazně limituje jejich životní styl. Omezení životního stylu může samozřejmě omezit i sociální styky, které pak mohou mít negativní dopad na předchozí přátelské vztahy. V knize *40 důvodů proč nemít děti* (Maierová, 2008) je dokonce odchod přátel považován jako za jedno z největších omezení v rodičovství (s. 29-31).

K tomuto důvodu se vztahuje také skutečnost, že rodičovství je nevratné rozhodnutí, které nelze vzít zpět. Pro většinu dobrovolně bezdětných jedinců je však mnohem důležitější hodnotou právě vlastní nezávislost a svoboda ve všech jejich rozhodnutích.

Touha po vlastní seberealizaci se svobodným a nezávislým rozhodováním nepochybně souvisí. Zaměření na své vlastní zájmy a potřeby či experimentování s novými zážitky se proto pro dobrovolně bezdětné právem dostává na přední příčky motivů vedoucí k bezdětnosti. V tomto žebříčku motivů k bezdětnosti také hraje významnou roli zodpovědnost za někoho dalšího, která do tohoto svobodomyšlného a nezávislého způsobu života také nezapadá (*Childless by Choice Project*, n.d.).

Spokojenější vztahy v manželství

Pocit nespokojenosti v manželství po narození dítěte zaznamenává asi 50 % párů (Sobotková, 2011). Velkou roli v něm hraje jistě vyčerpanost obou rodičů či emoční labilita ženy po porodu. Často však u dobrovolně bezdětných mužů a žen převládá předpoklad, že právě dítě a nové role rodičů přináší do vztahu jakýsi kaz a vztah rozhodně nezlepšují (*Childless by Choice Project*, n.d.). Spokojený partnerský vztah je pro tyto jedince tak vzácný, že jej nechtějí ničím rizikovým pokazit. Tento důvod je typický hlavně pro muže, jak jsem nastínila již dříve.

Pracovní kariéra ženy a muže

Mnoho žen a mužů volí před rodičovstvím právě budování pracovní kariéry, která je momentálně naplňuje a směřování k pracovním úspěchům. Tento důvod je charakteristický spíše pro ženy, jejichž pracovní kariéra je rodičovstvím více omezena (Hašková, 2009). V tomto motivu hraje roli i vzdělání, jak bylo uvedeno. Statisticky čím vyšší, tím častější je volba bezdětnosti (Hašková, 2005, s. 18).

Finanční výhody

O ekonomickém omezení vlivem rodičovství jsem taktéž psala dříve, avšak považuji za důležité tento motiv ještě jednou zdůraznit, jelikož je jedním z nejčastějších. Obava z neschopnosti finančně zabezpečit rodinu se mnohem výrazněji objevuje u mužů a jejím řešením je nejčastěji odkládání rodičovství do pozdějšího věku, ve kterém se předpokládá dostatek finančních prostředků na dítě (Lechnerová, 2011, s. 93). Zajímavé je, že pro muže je tento důvod mnohem významnější než pro ženy, ačkoli muži pocítují finančně mnohem menší omezení v rodičovství než ženy (Možný, Pakosta & Přidalová, 2008).

Všeobecná nechuť k dětem

„Netoužím mít děti, nemám žádný mateřský/ otcovský instinkt.“ (Childless by Choice Project, n.d.). K tomuto důvodu se připojuje i Konečná (2009), která odstup k dětem popisuje jako protipól k touze mít dítě. Zahrnuje v něm nedostatek přitažlivosti dětí pro respondenty již od raného věku (Scott, 2011). Housknechtová (1987) uvádí, že neexistence vztahu k dětem je častější právě u mužské populace.

Obava z toho, že nebudu dobrý rodič

Očekávání, která máme spojená s rodičovskou rolí, se vytváří zkušenostmi z vlastní rodiny a okolí. Parková (2005, s. 387-390) ve svém výzkumu popisuje právě tyto zkušenosti a to, jak negativní zkušenosti s výchovou a rodinným zázemím v dětství vedou k pochybnostem o vlastním rodičovství.

Ekologické a společenské (globální) důvody

Posledním významným okruhem motivů k bezdětnosti jsou obavy z přelidnění planety, obavy z hrozby ozbrojených konfliktů či jiných nebezpečí, které ve společnosti mohou hrozit. Příčinou je zejména znechucení současnou globální

situací, proti které se chtějí někteří lidé vymezit právě tím, že společnosti a světu nebudou dávat žádné potomky a zajistí tak svět čistější. Hymasová ve svém článku *Making a Green Choice Childfree Living* (2014) vysvětluje, že kromě finanční zátěže představují děti ještě obrovskou ekologickou zátěž pro svět. Lidé s dětmi statisticky více využívají neekologických přípravků, jezdí více auty, zanechávají po sobě větší uhlíkovou stopu a celkově se mnohem méně zajímají o životní prostředí (Hymas, 2014, s. 81-82). Pro některé páry je důvodem také to, že nechtějí přivést dítě na svět, kde hrozí nukleární konflikt (Sobotková, 2011).

Takovéto altruistické motivy pro bezdětnost jsou typické zejména pro ženy, avšak stále častěji je můžeme slyšet i u mužů (Park, 2005).

Všechny tyto příčiny, motivy, důvody mají za následek volbu dobrovolné bezdětnosti. Dle míry dobrovolnosti a vlastního rozhodnutí lze dále vymezit další kategorie, které se od sebe navzájem odlišují. Tyto typy uvádí i Hašková (2009, s. 119-172) a já vybírám ty nejčastější.

3.1.1 Odmítání rodičovství

Jeden z nejvýznamnějších typů dobrovolné bezdětnosti, tzv. skutečná dobrovolná bezdětnost. Skupina bezdětných jedinců, jejichž rozhodnutí závisí čistě na jejich vnitřní motivaci, která může být zapříčiněna všemi popsány příčinami bezdětnosti a projevující se jasnou deklarací jejich postoje odmítajícího rodičovství. Hašková (2009, s. 172) uvádí, že při takovémto rozhodnutí je důraz kladen zejména na příležitosti, které přináší život bez rodičovství (tzv. příležitosti rodičovství konkurující). Lidé tuto formu dobrovolné bezdětnosti charakterizují právě možnostmi, které jim toto rozhodnutí poskytuje.

Individualismus ani egoismus není příčinou tohoto rozhodnutí, jak říká Konečná (2012). Dítě zpravidla bývá tím, pro něhož a kvůli němuž chtějí rodiče svou individualitu rozvíjet. Rozhodnout se pro rodičovství vyžaduje velkou dávku odvahy, odpovědnosti za nový život, za výchovu, za vytvoření spokojené rodiny. Rozhodnout se pro nerodičovství, resp. v tomto smyslu odmítnout normu rodičovství, však může být tímto způsobem považováno za stejně odvážné (Konečná, 2012). Jak říká E. Sullerotová (1998), rodina je vzácným spojením potěšení a reálnou možností formovat autonomní

osobnost. Jestliže partneři nemají možnost tento předpoklad naplnit, vidí naplnění svého života v odlišných hodnotách a v rodičovství zkrátka nevidí žádný smysl, neměla by být tako možnost rovněž oceňována?

Biologické či genetické rodičovství je často nadřazováno nad jakýkoli jiný druh péče o lidi (dobrovolnická činnost, sociální práce, finanční příspěvky, vytváření různých programů na podporu ohrožených skupin lidí apod.). Velmi často se však bezdětní lidé odmítající vlastní rodičovství (zejména tato skupina) profesně či zájmově starají o zvířata, rostliny, životní prostředí, sociální skupiny v jejich okolí, jejich příbuzné, partnery a další (Hašková, 2009, s. 159). Z důvodu větší časové nezávislosti a dostatku energie pro druhé jsou často zapojeni do takovýchto aktivit.

3.1.2 Odkládání rodičovství

Další formou dobrovolné bezdětnosti je odkládání rodičovství na základě volby až do věku, kdy se tato volba stává důsledkem. Průměrný věk mužů při narození prvního dítěte nelze z oficiálních statistik vypočítat, jelikož se téměř vždy zaměřují pouze na statistické údaje žen, ale odhaduje se na 33,2 a stále stoupá (Kyzlinková a Šťastná, 2016, s. 115). Odkládání rodičovství však probíhá u mužů stejně tak jako u žen, avšak není to v mediálních diskuzích tak často tematizováno v souvislosti s vinou (Hašková, 2009, s. 124). Pokud žena dlouho odkládá děti, je ve společnosti často negativně stereotypizována jako sebestředná, kariéristická či nezodpovědná. U mužů tyto stereotypy tolik neplatí a odkládání rodičovství je více tolerováno.

Odkládání rodičovství může být také spojováno s nerozhodností v této otázce či s určitými podmínkami, za kterých lze o rodičovství uvažovat. Tyto podmínky se mohou týkat času, finančních prostředků, vhodných partnerů apod. (Hašková, 2009, s. 162). Nutno také dodat, že do této skupiny patří asi nejvíce bezdětných jedinců. To dokazuje také výzkum Connidisové a McMullinové (1996), ve kterém se ptali bezdětných lidí nad 55 let na definici jejich bezdětného stavu. 72 % respondentů uvedlo, že ke své bezdětnosti došli bezdůvodně. Nebyla to jejich primární volba, avšak celým svým životem a odkládáním reprodukce k ní směřovali.

3.1.3 Smiřující se s bezdětností

Definitivnost bezdětnosti se postupně ujasňuje postupujícím věkem, zpravidla mezi čtyřicátým a padesátým rokem života, kdy již rodičovství přestávají bezdětní ve svém životě očekávat a smiřují se s bezdětností. Termín smiřování však nespojujme s lítostí, životním nenaplněním či jakýmsi ochuzeným životem. Bezdětnost je pro mnohé výzvou a příležitostí, která jim byla umožněna (Hašková, 2009, s. 173-174). Nemůžeme ji však v tomto případě nazvat strategií, jelikož pro tuto kategorii platí, že k plánování rodičovství v dřívějších dobách došlo, avšak okolnosti společně s individuálními snahami, tyto plány nasměrovaly jinam.

Tato skupina bezdětných také často postupně přechází od nerozhodnosti ohledně rodičovství, přes odkládání rodičovství až právě ke smiřování se s bezdětností, jak popisuje Hašková (2009, s. 167). Přesto se domnívám, že je třeba ji vymezit jako samostatnou kategorii, která ke konečné bezdětnosti mohla dojít i jinými způsoby, než je odkládání rodičovství.

3.2 Veřejná akceptace dobrovolné bezdětnosti

„Rodičovství je takový „povinně volitelný“ předmět na cestě k dospělosti. Lze sice volit i alternativní předměty – náročné povolání například – ale ty se ve výsledném hodnocení biografie tak pěkně nevyjímají.“ (Hašková, 2009, s. 151).

Nejprve je důležité z pohledu sociální psychologie zmínit, že pohled okolí úzce souvisí s pojmy, jako jsou socializace, stereotypy, postoje a předsudky. Člověk celý život prochází procesem socializace a pro úspěch ve společnosti si musí osvojit vlastnosti a dovednosti, kterým dává přednost právě daná společnost (Manová, 2011, s. 36). Hodnocení okolí pak většinou provádíme ve vztahu k sobě. Je tedy vlastně nemožné získat na okolí nezatížený a ničím nedeformovaný objektivní pohled (Plamínek, 2010). Právě při hodnocení okolí se často nevyhneme předsudkům. Předsudek je typem stereotypu, tedy zakořeněného postoje, který není založen na spolehlivém poznání a podle kterého hodnotíme určitou skupinu lidí. Stereotypy jsou pak jakýmsi zobecněním, které má za úkol racionálně vysvětlit naše chování a postoj

vůči této kategorii (Allport, 2004). K tvorbě předsudků může docházet v dětství výchovou k určitým sociálním rolím nebo zkušeností s těmito rolemi.

S dobrovolnou bezdětností se pojí mnoho předsudků. Vzhledem k normě, která definuje rodičovství za přirozenou součást života dospělých, je bezdětnost považována za „nenormální“ a „nepřirozenou (Hašková, 2009, s. 124). „Lidé, kteří se z nějakých důvodů rozhodli pro bezdětnost, bývají odsuzováni. Jsou považováni za sobecké, citově chladné, žijící prázdný život. Bezdětnost je hodnocena jako abnormalita. Preference jiných hodnot je interpretována jako projev osobní odchylky či nedostačivosti.“ (Vágnerová, 2007, s. 144) Dobrovolně bezdětní jsou vnímáni jako méně sociálně žádoucí, méně přizpůsobiví, méně pečovatelští, méně zralí a více materialističtí, sobečtí a individualističtí (Park, 2005, s. 379). Vzhledem k sociální žádoucnosti jsou dobrovolně bezdětní také často spojováni s krizí důchodových systémů. Jsou charakterizováni jako „černí pasažéři“, kteří nechtějí investovat do výchovy dalších generací, ale jejich péči a ekonomickou sílu budou ve stáří využívat (Hašková, 2009, s. 124).

Pohled společnosti na dobrovolnou bezdětnost se u mužů a žen liší. Na odlišnost těchto pohledů se zaměřily socioložky Rijkenová a Merzová (2014), které ve svém výzkumu zkoumaly právě dvojí standardy norem týkajících se dobrovolné bezdětnosti mužů a žen. Zjišťovaly, u koho je volba bezdětnosti lépe přijímaná a přišly s překvapivým výsledkem. Přestože dobrovolné odmítnutí mateřství zůstává ve společnosti stále hodnoceno negativně, tak je paradoxně pochopitelnější, než odmítnutí otcovství. Autorky to vysvětlují tím, že nároky na ženy jsou v rodičovství mnohem vyšší než na muže, tudíž je pochopitelnější, když je žena odmítne. Tato studie je však mezi studii o veřejné akceptaci dobrovolně bezdětných ojedinělá a většina dalších se zaměřuje opět na negativní předsudky společnosti vůči dobrovolně bezdětným ženám.

3.3 Organizace sdružující dobrovolně bezdětné

Vzhledem k postavení, se kterým se mnohdy dobrovolně bezdětní ve společnosti potýkají a negativním reakcím vzhledem k jejich rozhodnutí dochází v posledních letech k nárůstu organizací, spolků či skupin, které se tématem dobrovolné bezdětnosti zabývají. Tyto skupiny patří zejména dobrovolně bezdětným lidem a poskytují jim prostor pro diskusi se stejně smýšlejícími osobami. V některých případech dokonce dochází k tomu, že tyto skupiny fungují jako seznamky pro lidi, kteří nechtějí děti.

V českém prostředí existuje několik takovýchto skupin (např. NoKidding!, Dobrovolně bezdětní či Klub bezdětných) a jejich členové se sdružují prostřednictvím facebookových skupin či diskuzních fór. V rámci organizace No Kidding! dochází dokonce k různým společenským akcím, srazům či výletům, které má za cíl propojit dobrovolně bezdětné jedince v určitých krajích (*No Kidding!*, n.d.).

Společenstvími dobrovolně bezdětných lidí se zabývala i Marcia Drut-Davis ve své knize *Confessions of a Childfree Woman* (2013) a provedla obsáhlý průzkum těchto skupin. Vytvořila seznam několika světově nejvýznamnějších spolků, jimž dominuje právě skupina *No Kidding!*, jež je mezinárodním sociálním klubem pro všechny dobrovolně bezdětné. Společenství s tímto názvem existují ve většině světových zemí. Dalším je např. organizace *Kidding Aside*, která byla jako první založena proto, aby bojovala za rovnoprávnost dobrovolně bezdětných a poskytovala informace o tomto postoji (*Kidding Aside*, n.d.). Společenství *Childfree By Choice* má podobné ambice a opět spojuje dobrovolně bezdětné po celém světě (*Childfree By Choice*, n.d.). Považuji ještě za důležité uvést britskou organizaci, která sdružuje jak dobrovolně, tak nedobrovolně bezdětné, avšak má v současné diskuzi o dobrovolné bezdětnosti významné slovo- *The National Organization for Non-Parents*. Dále existují specializované skupiny např. pouze pro ženy (*Babes without Babes*) nebo pouze s určitým cílem (např. seznamka pro dobrovolně bezdětné *No Kids Passion*).

Další iniciativy a společenství stále vznikají a nutno dodat, že jejich existence je pro některé jedince opravdu důležitá. Dobrovolně bezdětní lidé jsou minoritní skupinou ve společnosti, navíc se vymezují vůči normám reprodukce, které jsou ve většině společností brané jako standardní součást dospělého života. Proto je existence referenčních skupin, které mají v otázkách reprodukce podobný názor, pro jednotlivé

muže a ženy významná. V diskuzních fórech těchto skupin nejednou zaznělo, že se v těchto skupinách cítí dobrovolně bezdětní konečně pochopení (*No Kidding*, n.d.).

Den 1. srpna byl dokonce britskou The National Organization for Non-Parents uznán jako Den nerodičovství. Každoročně se tak v tento den oslavují lidé, kteří se rozhodli nemít děti (*International Childfree Day*, n.d.).

EMPIRICKÁ ČÁST

4 METODOLOGIE VÝZKUMU

4.1 Cíl výzkumného šetření a formulace výzkumných otázek

Praktická část mé diplomové práce se zabývá kvalitativní sondou do životů dobrovolně bezdětných mužů a jejich zkušeností. Hlavním cílem šetření je porozumět těmto žitým zkušenostem dobrovolně bezdětných mužů, popsat motivy k tomuto rozhodnutí, popsat jejich zkušenosti s partnerskými a rodinnými vztahy, jejich životní spokojenost a postavení ve společnosti. V neposlední řadě je mým dalším záměrem popis toho, jak dobrovolně bezdětní muži vnímají otcovskou roli.

4.1.1 Výzkumné otázky

Základem pro uskutečnění výzkumného šetření je stanovit si výzkumné otázky, které odpovídají cílům výzkumu. Vzhledem k tomu jsem vytvořila následující výzkumné otázky, které k uvedeným cílům směřují. Jelikož je z povahy studie a tématu patrné, že se problematika týká širokého spektra oblastí života, zvolila jsem tudíž i více výzkumných otázek.

Otázka č. 1: Jaké jsou motivy mužů k dobrovolné bezdětnosti?

Otázka č. 2: Jak vypadal proces rozhodování u dobrovolně bezdětných mužů?

Otázka č. 3: Jaké jsou zkušenosti z rodiny u dobrovolně bezdětných mužů?

Otázka č. 4: Jaké jsou zkušenosti dobrovolně bezdětných mužů s partnerskými vztahy?

Otázka č. 5: Jaká je životní spokojenost dobrovolně bezdětných mužů s touto rolí?

Otázka č. 6: Co pro dobrovolně bezdětné muže znamená role otce?

4.2 Popis zvolených metod výzkumu

Jak jsem již popsala výše, celý výzkum je kvalitativního charakteru, jelikož předpokládá jedinečnost jednotlivých respondentů a jejich motivací k dobrovolné bezdětnosti. Zkoumá daný fenomén čistě z pohledu respondentů, kteří jej žijí. Jako metodu jsem si proto zvolila polostrukturovaný hloubkový rozhovor. Abych zmapovala daný fenomén, v co nejširším kontextu a neopomenula některé oblasti, zvolila jsem pro jeho přípravu osnovu, kterou Hendl (2005, s. 174-175) pojmenovává jako návod. Rozhovor dle návodu představím v následující kapitole.

Pro analyzování získaných dat jsem využila Interpretativní fenomenologickou analýzu (dále IPA). Tuto metodu spatřuji vzhledem k povaze dat za nevhodnější, jelikož dokáže postihnout širokospektrou, individualitu a rozmanitost získaných kvalitativních dat. Její další charakteristiky a postup popíši v další podkapitole.

4.2.1 Hloubkový rozhovor dle návodu

Hendl (2005, str. 174-175) používá termín návod k rozhovoru a označuje jím seznam témat, jež je nutné v rámci interview probrat. Pro můj výzkum bylo nezbytné tato témata definovat, zejména abych mohla zodpovědět výzkumné otázky. Tento návod má zajistit, že se skutečně dostane na všechna pro tazatele zajímavá témata, ale zůstává mu i volnost přizpůsobovat formulace otázek podle situace. Nabízí se také jako vhodný k zachycení určitého fenoménu v co nejširším kontextu. Na základě teoretických poznatků o dobrovolné bezdětnosti z předchozí části práce, jsem si vytvořila seznam témat. K tomuto seznamu jsem si dále formulovala konkrétní otázky, které uvádím v příloze. Dbala jsem na to, aby otázky pokryly všechny okruhy vytyčené samotnými výzkumnými otázkami, avšak abych nekopírovala jejich znění.

Návod k rozhovoru:

1. Úvod:

- Představení sebe a tématu výzkumu, cíle výzkumu, způsob práce, průběh rozhovoru, seznámení s informovaným souhlasem a podpis
- Identifikace (věk, rodinný stav a typ soužití, vzdělání, zaměstnání, místo bydliště a narození, vlastní charakteristika)

2. Jádro rozhovoru:

Motivy k dobrovolné bezdětnosti a proces rozhodování

Doba, kdy se rozhodl, že nebude mít děti

Hlavní důvody k tomuto rozhodnutí

Potenciální faktory ovlivňující toto rozhodování (lidé, zkušenosti, finance, pracovní kariéra...)

Vývoj rozhodnutí (uspíšilo/zbrzdilo něco tento proces, časový vývoj)

Co toto rozhodnutí znamená v jeho životě?

Život dobrovolně bezdětných ve společnosti

přínosy/omezení, které přináší dobrovolná bezdětnost

životní hodnoty (jaké, priority, cíle)

role dobrovolně bezdětného ve společnosti (jaká- zřejmá, utajená, spokojenost)

reakce okolí na jeho bezdětnost

Partnerské vztahy

Vliv dobrovolné bezdětnosti na partnerský život

Přístup partnerek k rodičovství (bývalých, aktuálních)

Představa spokojeného vztahu, kde partnerka chce děti (jaké by to bylo)

Rodinné zkušenosti

Popis rodiny, ze které pochází

Zkušenosti z dětství (pocity, zážitky spojené s tímto obdobím)

Vztah k rodičům (v minulosti a nyní)

Vzájemný vztah rodičů

Vztah se sourozenci a jejich názor na rodičovství

Otcovství

Role otce (představy, vlastnosti, nároky, omezení, přínosy)

Role muže (vnímání, jaká je, co přináší, nároky, omezení)

Kompenzace otcovství (naplnění jiným způsobem)

3. Závěr

Doplnění, reflexe, poděkování

U samotného rozhovoru jsem se snažila reagovat na aktuální situaci, atmosféru a stav respondenta a předpřipravené otázky jsem někdy pouze nabídla jako

další téma. Osnova rozhovoru tedy byla spíše rámcem, který nás udržoval v daném tématu.

4.2.2 Interpretativní fenomenologická analýza

Klíčovou hodnotou u metody IPA je význam konkrétní zkušenosti, události či stavu pro účastníky. Umožňuje detailní průzkum subjektivní zkušenosti a klade důraz na to, jaký význam své zkušenosti sám člověk připisuje. Vychází z fenomenologie, herementutiky a idiografického přístupu a snaží se o popis daného fenoménu skrze porozumění vlastní zkušenosti. Tato zkušenost je však v rámci IPA konstruována jako výsledek společného sdílení výzkumníka a participanta, jelikož výzkumník obdržená data vždy interpretuje (Koutná Kostínková, Čermák, 2013, s. 11). Zkušenost výzkumníka, jeho osobní přesvědčení či postoje hrají ve výzkumu důležitou roli, jelikož k datům přistupuje vždy s předporozuměním. Součástí analýzy je proto i zvědomění těchto prekonceptů a reflexí jeho předchozích zkušeností.

Výzkumník v rámci této metody pracuje s hermeneutickým kruhem a dvojitou hermeneutikou. Toto označení vysvětluje proces, ve kterém se participant výzkumu pokouší porozumět své jedinečné zkušenosti s určitým fenoménem a výzkumník se pokouší porozumět tomu, jakým způsobem respondent k tomuto porozumění dospívá. Závěry vyvozené z analýzy jsou však vždy subjektivní a zůstávají otevřené. Veškeré interpretace jsou podloženy přímými citacemi z rozhovorů.

Při použití metody IPA je nutné si na začátku vytvořit výzkumnou otázku, která často souvisí se zkušeností a prožitkem. Při této strategii je kladen důraz na bohatá a detailní data, která mohou popisovat zkušenosti pouze malého vzorku lidí. Při samotné tvorbě dat se nejčastěji využívá polostrukturovaný rozhovor a vychází se z předpokladu, že participant je největším expertem na svou vlastní zkušenost, kterou zkoumáme. U metody IPA je zásadní doslovný přepis nahraného rozhovoru, u kterého je nutné se soustředit na obsah a provést jeho analýzu. Samotná analýza spočívá v hledání témat, které zachycují podstatu zkoumaného fenoménu.

Postup, kterým jsem se při analýze řídila, popsali Koutná Kostínková a Čermák (2013, s. 17-21):

0. Reflexe výzkumníkovy zkušenosti s tématem výzkumu

1. Čtení a opakované čtení rozhovoru (ponoření se do dat, detailní obeznámení se s textem)
2. Počáteční poznámky a komentáře (k obsahu, jazykovým prostředkům, asociace k textu)
3. Rozvíjení vznikajících témat (hermeneutický kruh: část je interpretována ve vztahu k celku a naopak)
4. Hledání souvislostí napříč tématy (hledání nadřazených témat)
5. Opakování analýzy u dalšího případu
6. Hledání vzorců napříč případy (vzájemné podobnosti)

4.3 Charakteristika výzkumného vzorku

4.3.1 Výběr respondentů

Před samotným prováděním výzkumného šetření jsem si na základě uvedených teoretických poznatků určila kritéria výběru respondentů. Ta nejdůležitější jsou rozpoznatelná již v samotném názvu práce. Prvním výběrovým kritériem bylo tedy mužské pohlaví.

Při výběru mužů, kteří se rozhodli k dobrovolné bezdětnosti, mi velmi pomohla skutečnost, že muži s tímto rozhodnutím se takto také nazývají, je jim dobře znám pojem dobrovolná bezdětnost a se svým postojem jej ztotožňují. Další pomůckou při výběru respondentů mi byla skutečná existence skupin, které sdružují jedince s tímto postojem, kteří se do těchto skupin velmi rádi připojují. Základním souborem by tedy byly tyto skupiny, které se sdružují převážně na sociálních sítích, kde jsem jednotlivé respondenty také oslovovala. Skupiny se jmenují NoKidding!, Dobrovolně bezdětní či Klub bezdětných. Druhým výběrovým kritériem tudíž bylo členství v těchto skupinách.

Dle uvedených poznatků v teoretické části třetím výběrovým kritériem byl věk, a to konkrétně od 22 do 48let, kdy k plánování rodičovství u mužů většinou dochází, s čímž souvisí i rozhodnutí pro bezdětnost. Spodní hranicí je věk 22 let, který se udává jako přechodový věk mezi adolescencí a dospělostí (Langmeier & Krečířová, 2006). V tomto věku o rodičovství mladí dospělí začínají uvažovat a vytvářet si své

vlastní postoje v této otázce. Horní hranici jsem stanovila opět s ohledem na poznatky v předchozím textu. Zejména kvůli předpokladu, že u starších mužů by kritérium dobrovolného rozhodnutí pro život bez dětí nemuselo být naplněno.

Nejprve jsem zveřejnila inzerát s nabídkou účasti v mém výzkumu se všemi potřebnými informacemi v uvedených skupinách a zvolila tak metodu samovýběru (Miovský, 2006, s. 133). Na základě této metody se mi ozvalo několik respondentů, avšak výběrový vzorek byl stále velmi chudý. Přistoupila jsem tedy dále k metodě záměrného (účelového) výběru (Miovský, 2006, s. 135-138), kdy jsem přímo oslovovala muže zařazené v těchto skupinách a nabízela jim možnost účasti v mém výzkumu. Opět jsem jim předoslala všechny základní informace o výzkumu a kritéria, která by měli splňovat. Touto metodou jsem se pak dostala k celkovému počtu respondentů 6.

4.3.2 Popis vzorku

Účastníky výzkumu bylo celkem 6 mužů, kteří se dobrovolně rozhodli nemít dítě. Respondenti byli ve věku 45, 29, 30, 29, 38 a 22 let. Průměrný věk mužů byl 32,2. Jejich stručná charakteristika vychází z informací, které mi respondenti sami poskytli před rozhovorem, v průběhu samotného rozhovoru a některé informace zazněly až po skončení. Součástí charakteristik je i reflexe mého porozumění jednotlivým účastníkům výzkumu. Z etických důvodů byly všechny potenciálně identifikující údaje v rozhovoru změněny či vynechány. Ze stejných důvodů uvádím pouze iniciály jmen respondentů a pouze nezbytně nutné údaje, které souvisí s účely studie.

4.3.3 Charakteristiky jednotlivých respondentů

Respondent č. 1 - P.

P. je 45 let, má středoškolské vzdělání a žíví se jako programátor na volné noze. Nemá žádné sourozence a pochází z kompletní rodiny. Celý život žil ve velkém městě. Je svobodný, nemá zkušenosti s vážnými partnerskými vztahy. P. má hodně zájmů, baví ho cestovat, má rád filmy, avšak sám sebe se charakterizuje jako líného člověka, který nedělá zbytečné věci. Z rozhovoru bylo patrné pesimistické ladění,

nedůvěra v systém a partnerské vztahy. P. byl z počátku trochu nesmělý, ale bylo vidět, že o daném tématu se baví rád. Rozhovor probíhal osobně v kavárně, vykali jsme si.

Respondent č. 2 - F.

F. je 29letý muž, vysokoškolsky vzdělaný. Pracuje jako botanik a překladatel. Rodiče jsou Češi, avšak vyrůstal a žil ve Francii, kterou považuje za svůj domov. Vysokou školu již studoval v Čechách. Má diagnostikovaný Aspergerův syndrom a nemá žádné sourozence. Snažil se odpovídat přiléhavě, avšak občas se mu těžko hledala slova a některé formulace nebyly příliš srozumitelné. Dle mého názoru to bylo způsobeno určitou jazykovou bariérou, kterou mohl zapříčinit Aspergerův syndrom či samotný jazyk, který nebyl jeho mateřským. F. Byl však velmi otevřený, žádné téma mu nedělalo problém a snažil se odpovídat opravdu poctivě a pravdivě. Rozhovor probíhal ve škole, kde F. studoval. S respondentem jsme se domluvili na tykání.

Respondent č. 3 - M.

M. je 30letý muž, kterého zajímá filozofie sociálních věd. Zkoušel vysokoškolské studium v oboru ekonomie, ale o tento obor později ztratil zájem. Momentálně je bez práce. Vyrůstal na vesnici, ale v současné době již několikátým rokem žije ve městě. Pochází z kompletní rodiny, matka před několika lety zemřela. Má jednoho sourozence - sestru. Je svobodný, nemá žádnou zkušenost s partnerskými vztahy a nedaří se mu je navazovat. Popisuje sám sebe jako velmi zaměřeného na vlastní cíle, které staví nade vše. V tomto smyslu se dokonce nazval psychopatem. Dále se charakterizuje jako narcista s postkonvenční morálkou. Často popisoval věci velmi obecně, teoreticky a své vlastní názory a emoce vyjadřoval pouze velmi zřídka. Rozhovor probíhal přes Skype a domluvili jsme se na tykání.

Respondent č. 4 - T.

T. je 29letý muž, pracující v oblasti pojišťovnictví. Pochází z velkého města a vystudoval střední školu s maturitou. Pochází z kompletní rodiny a má mladšího bratra. Je šťastně ženatý a se svou ženou mají v oblasti rodičovství stejný názor. Partnerství jej naplňuje a vidí v něm společně s šířením dobré nálady ve společnosti jeho smysl života. Angažuje se ve skupině NoKidding. Popisuje sám sebe jako veselého, komunikativního,

aktivního a společenského člověka - sangvinika. T. odpovídal na otázky velmi přesně a výstižně. Měl dané téma velmi dobře zracionalizované a nedělalo mu problém otevřeně se bavit o jakýchkoli oblastech. Rozhovor probíhal telefonicky a s respondentem jsme si vykali.

Respondent č. 5 - J.

J. je 38letý muž, který pracuje v oboru informačních technologií. Má vystudovanou střední školu s maturitou. Pochází z kompletní rodiny, má dva mladší sourozence. Sám se charakterizuje jako realista, který se snaží žít v rovnováze se světem a sám se sebou. Má vrozené zrakové postižení. Je ženatý a v manželství spokojený. Rozhovor probíhal přes Skype v brzkých ranních hodinách, které si respondent sám určil. Byli jsme trochu limitováni časem, který si respondent vymezil, jelikož pak musel do práce. J. mluvil velmi obsáhle, často na obecné úrovni. V některých tématech nechtěl zabíhat do detailů, jelikož mu to nepřišlo důležité. S respondentem jsme si vykali.

Respondent č. 6 - N.

N. je 22letý muž, pocházející z velkého města. Má vystudované gymnázium a zkoušel studovat vysokou školu, ale postupně ztratil zájem. Momentálně pracuje jako kurýr. Žije s přítelkyní ve spokojeném partnerském vztahu. Pochází z kompletní rodiny, je prostřední z 3 bratrů. Popisuje sám sebe jako samotářského člověka s velkou zálibou v tělesných úpravách lidského těla. Sám má několik piercingů po těle, dready a je potetovaný. Má diagnostikovanou schizofrenii a deprese, avšak medikaci již neužívá a ataky nemá. Z rozhovoru je cítit celková respondentova zatrpkllost až nenávisť vůči světu a lidem, která je dle něj z části dána i duševním onemocněním. Dále je velmi patrná tendence dělat všechny věci v extrémní úrovni. Celým svým bytím se snaží vymezit vůči společnosti a jejím normám. Rozhovor probíhal osobně, na klidném místě v parku blízko respondentova bydliště a domluvili jsme se na tykání.

4.4 Sběr dat

Po příslibení dobrovolné účasti ve výzkumu jsem nejprve respondenty obeznámila s povahou mé diplomové práce, cílem výzkumu a průběhu rozhovoru. Tato domluva probíhala písemně skrze e-maily či sociální sítě. S prvotními informacemi o výzkumu byli všichni respondenti také seznámeni s informovaným souhlasem a všemi etickými aspekty výzkumu, kterým je věnována samostatná kapitola. Zároveň byli také informováni o pořizování zvukového záznamu rozhovoru a dotazování, zda-li je pro ně tato podmínka akceptovatelná.

V prvních zprávách, které jsme si s respondenty vyměnili, jsme se rovněž domlouvali na místě, kde rozhovor proběhne. 3 respondenti si zvolili formu osobního setkání, dvěma dalším byl příjemnější videohovor přes Skype a s jedním respondentem jsme rozhovor, kvůli špatnému internetovému připojení, uskutečnili telefonicky. Místa setkání jsem vybírala vždy s ohledem na respondenty a citlivosti tématu a následně navrhla několik možností. Respondenti si následně vybrali pro ně nejpříjemnější variantu. Jednou rozhovor proběhl na odlehlém místě v kavárně, jednou v parku. Jedenkrát respondent navrhl svou vlastní variantu, kterou upřednostňoval, a tak jsme uskutečnili rozhovor ve škole, kam docházel. Sběr dat probíhal od prosince 2017 do dubna 2018.

Samotné rozhovory byly strukturovány dle návodu, který jsem popsala v kapitole 4.2.1 Hlubkový rozhovor dle návodu. Struktura však byla přizpůsobená aktuálnímu dění a již řečenému. Mnohdy se stalo, že na některé otázky již bylo odpovězeno v jiných tématech, tudíž jsme je pouze přešli. Některá témata také byla pro respondenty příliš citlivá, proto nechtěli na danou otázku odpovídat. Toto rozhodnutí jsem plně respektovala. Snažila jsem se během rozhovoru být s respondenty opravdu na plno a vcítit se do jejich zkušeností. Vyjadřovala jsem opravdový zájem o jejich zkušenosti a vždy jsem jim jasně sdělovala, jaké informace vyžaduji a proč. Vždy jsem podotkla, že všichni participanti jsou mými spolu-výzkumníky, jelikož jsou jedinými opravdovými experty na dané téma. Mým cílem bylo vytvořit při rozhovoru bezpečnou a důvěryhodnou atmosféru, kde se respondenti budou cítit dobře a důležitá témata budou sama vystupovat do popředí. Dostatek času na odpovědi, jasné znění otázek a doptání se na význam některých pojmů či doplnění některých informací bylo nedílnou

součástí rozhovorů. Využívala jsem dále techniky aktivního naslouchání, parafrázování či zrcadlení pocitů.

V úvodní části rozhovoru jsem se s respondenty seznámila a představila ještě jednou výzkum. Zdůraznila jsem etiku výzkum, zejména anonymitu účastníků a právo neodpovídat na otázky či zrušit účast ve výzkumu a požádala je o podepsání informovaného souhlasu. Následně jsem se snažila navodit příjemnější atmosféru a ptala jsem se účastníků, jestli to na daném místě znají, kde můj inzerát našli, jak se mají apod. V další části úvodního rozhovoru jsem se zajímala o profesi účastníků, odkud pochází apod. Snažila jsem se navázat vztah s respondenty a prolomit případné komunikační bariéry.

Velký důraz jsem kladla na správné pořadí témat. V jádru rozhovoru jsem postupovala od méně citlivých témat k potenciálně citlivějším. Poskytovala jsem respondentům co největší prostor pro samostatné vyjádření, případně jsem se poté doptávala na nezodpovězené otázky z připravené osnovy.

V závěrečné části jsem respondentům opět nabídla prostor k doplnění či dodatečnému vyjádření a poděkovala jsem jim za účast a jejich otevřenost. Následně jsme si ještě s některými povídali o tématech, které jsme v rozhovoru otevřeli, např. o skupině NoKidding! a akcích, které pořádá nebo o možnostech seznamování v této komunitě apod. Někteří respondenti také reflektovali rozhovor - vyjadřovali, jaké z toho mají pocity či se mě ptali na názor, který na ně a jejich situaci mám. Znamenalo to pro mě velmi příjemné ujištění, že jsme vytvořili opravdu důvěryhodnou atmosféru.

Rozhovory byly nahrávány na diktafon a trvaly v rozmezí 60-90 minut. Doba trvání se odvíjela od osobnosti respondenta, jeho aktuálního rozpoložení, otevřenosti a hloubky tématu.

4.4.1 Přepis rozhovorů a zpracování dat

Nahrané rozhovory jsem následně doslovně přepsala, aniž bych je jazykově upravovala. V prepisech se tudíž vyskytují nespisovné výrazy, nedokončené věty apod. Pro úplné dokreslení atmosféry původního rozhovoru jsou ve dvojítech závorekách uváděny další důležité výrazy, které rozhovor provázely a jež doslovně zapsat nelze. Nejčastěji to byl smích, údiv, pauza, apod. Doslovná transkripce rozhovoru čtenáři také umožňuje přiblížit atmosféru včetně samotného respondenta.

Po této fázi jsem se snažila reflektovat svou zkušenost s tématem a dojmy z rozhovoru. Zvědomit tyto prekoncepty a uzavřít je do slov mi pomohlo oddělit se od nich a v následné analýze jsem s nimi již nepracovala. Svě předporozumění tématu uvádím v následující samostatné kapitole. Působení jednotlivých respondentů a dojmy z rozhovoru reflektuji také v kapitole Charakteristiky jednotlivých respondentů.

Následně jsem pracovala s přeepsaným textem, který jsem si několikrát přečetla a samotnou nahrávkou, kterou jsem si při čtení několikrát pouštěla, abych si připomněla atmosféru rozhovoru a zachytila i jemné nuance. Během čtení a poslechu jsem si na okraj papíru dělala poznámky a podtrhávala důležité pasáže vzhledem ke zkoumanému tématu. Poté jsem se poznámky a pasáže snažila seskupit do větších témat, která by však zachytila vše důležité vzhledem k celku. K těmto tématům jsem opět barevně vyznačovala pasáže v textu, které tato témata vystihovaly. Některá témata jsem sloučila, některá jsem přejmenovala, jelikož charakterizovala stejnou podstatu. Vždy jsem se však snažila, aby vytvořená témata přesně charakterizovala to, co respondent říkal a zároveň popisovala vše důležité. Na to, abych neopomenula žádný aspekt daného fenoménu, jsem kladla opravdu velký důraz, proto u každého rozhovoru vzniklo přibližně 15-20 témat.

Ke každému rozhovoru jsem přistupovala samostatně a odděleně od ostatních. U každého rozhovoru jsem nejprve zaznamenala své úvahy, domněnky, prekoncepty, které jsem si během interakce s respondentem vytvořila a v následné analýze jsem s nimi už nepracovala, snažila jsem se od nich oddělit. Následně jsem postupovala podle předchozího postupu.

4.4.2 Reflexe mé zkušenosti s tématem, zdroje validity

Pro validitu provedené studie je velmi důležité ujasnit nejprve výzkumníkův vlastní vztah k tématu a jeho porozumění. Reflexe vlastní zkušenosti představuje hlavně nástroj uvědomění si interpretativní role v procesu celého výzkumu. Díky tomu můžeme efektivně pracovat s daty a zajistit validitu analýzy (Koutná Kostínková & Čermák, 2013, s. 16-17).

Při mé vlastní reflexi jsem si uvědomila, že k tématu přistupuji opravdu s upřímnou zvědavostí bez jakýchkoli hypotéz či předsudků. Rodičovství a otázka dětí je pro mě jedním z témat, které mám dlouhodobě ujasněné a neměnné. Osobně směřuji

k tomu mít děti a rodičovství považují za jednu z nejsmysluplnějších věcí v životě. Zároveň jsem však osobnostně nastavená tak, že názory, které nesouhlasí s mými, nijak neodsuzuji, nehodnotím a mám o tyto názorové protipóly, z hlediska motivace k nim, opravdový zájem. Zájem o respondenty a jejich odpovědi přetrvával po celou dobu výzkumu a několik účastníků jej v průběhu rozhovoru oceňovalo. Myslím, že právě tento opravdový zájem pomáhal vytvořit důvěryhodnou atmosféru při rozhovorech, ze které vzešla mnohá hlubší témata.

Dále jsem si v rešerši uvědomila velkou potřebu toto téma ve společnosti otevřít, jelikož se dobrovolně bezdětní lidé často cítí jako nepochopení a na okraji společnosti. Tato skutečnost mě po celou dobu práce velmi motivovala.

Jak jsem již zmínila, reflektovala jsem taktéž jednotlivé interakce s respondenty, mé domněnky a implicitní teorie a částečně je zapsala do kapitoly Charakteristiky jednotlivých respondentů.

Všechna tato témata jsem si však uvědomila, pokusila se ho uzávorkovat a přistupovat k rozhovorům od začátku bez prekonceptů. Jedině tak může být zajištěna dostatečná validita vzniklých dat. Při tvorbě výzkumných otázek a přesné osnovy rozhovoru jsem provedla důkladnou rešerši odborných textů, knih s touto tematikou a účastnila jsem se také diskuzí na diskuzních fórech spolků, které sdružují dobrovolně bezdětné. Validita dat je zajištěna také jejich bohatostí a doslovným přepisem rozhovorů.

4.5 Etické aspekty výzkumu

V přípravné fázi výzkumu, před samotným započítím, jsem připravila vzor písemného informovaného souhlasu, který jsem následně poslala všem účastníkům výzkumu. Před jeho podepsáním jsem vždy účastníkům znovu připomněla, co informovaný souhlas obsahuje, přičemž jsem zdůrazňovala dobrovolnost jejich účasti, právo kdykoli ukončit spolupráci, neodpovídat, právo na výsledky studie, ochranu osobních údajů a průběh výzkumu. Informovaný souhlas slouží k ochraně mé i respondentů, kteří svým podpisem dávají souhlas s účastí ve výzkumu, rozhovorem a následným zpracováním dat pro účely této diplomové práce. Všichni respondenti

souhlas podepsali souhlas ve dvou kopiích, z nichž jedna z nich patřila jim samotným. Vzor informovaného souhlasu přikládám v příloze.

Součástí informovaného souhlasu je rovněž prohlášení o mlčenlivosti a ochraně osobních údajů. O tuto oblast měli respondenti největší obavy. Vysvětlila jsem jim, že skrze toto prohlášení se zavazují k tomu, že k jejich kontaktním údajům se kromě mě nikdo nedostane a jejich osobní údaje zůstanou zcela anonymní. Z tohoto důvodu uvádím pouze nezbytné údaje, kterými jsou iniciály křestního jména respondenta, věk, původ, nástin rodinné situace a další specifické charakteristiky, ve kterých jsem veškeré potenciálně identifikující údaje (názvy měst, jména, pracoviště apod.) změnila či vynechala (označení v textu *). Z důvodu dostatečné ochrany osobních údajů a výskytu intimních témat v rozhovoru, nejsou přepisy rozhovoru veřejné. Toto opatření vzniklo na základě přání všech respondentů a já jej samozřejmě respektuji.

S respondenty, se kterými rozhovor probíhal přes Skype jsme se již na začátku domluvili, že informovaný souhlas podepíše, naskenuje a zašlou mi jej elektronicky zpět. Nabízela jsem jim ještě možnost, že jim informovaný souhlas zašlou se známkou poštou, avšak všem více vyhovovala tato varianta.

5 VÝSLEDKY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

5.1 Jaké jsou motivy mužů k dobrovolné bezdětnosti?

5.1.1 Svoboda

Z uskutečněných rozhovorů vyplynulo, že nejvýznamnějším motivem k dobrovolné bezdětnosti u mužů je pro všechny respondenty svoboda. Svoboda jako možnost dělat si věci podle sebe, nebýt ničím a nikým omezovaný, nemít za nikoho dalšího zodpovědnost. Mít dítě bylo pro většinu respondentů nepředstavitelná zátěž a omezení, díky kterému by již nemohli žít svůj vlastní život, ale přizpůsobovat se jen dítěti. *„Mně teda přijde hrozná škoda, když se ty lidi zachumlají do svého rodinného života... Takový to loučení se svobodou, když přijde dítě.(...) Prostě nechci celej život měnit pleny a chci si užívat ještě toho mládí.(...) Děti jsou pro mě symbol konce mládí.“* – Rozhovor č. 2 (příloha B tohoto textu, s. 102, 105, 107). Jiný respondent popisoval rodičovství definitivní závazek, který si nedovede představit. *„V partnerském životě spokojen moc nejsem, nicméně mi to stále přijde jako lepší pozice než mít s někým děti nebo být k někomu nějakým způsobem definitivně uvázaný, což představují vlastně jenom ty děti. To si moc neumím představit něco tak definitivního.“* - Rozhovor č. 3 (příloha B tohoto textu, s. 133).

Svoboda ve všech případech souvisela s pocitem volnosti, nezávislosti a zodpovědnosti pouze za sebe samého. *„Mám rád svobodu, mám rád spoustu aktivit, baví mě spousta věcí a hlavně nechci a je mi nepříjemný být nějak omezovanej.“* - Rozhovor č. 4 (příloha B tohoto textu, s. 141). Toto omezení viděli nejen v oblasti vlastních zájmů a stylu života, ale i po stránce materiální, finanční a pracovní. *„Lidi by se měli stávat rodičema, měli by zakládat rodinu s dětma, až v momentě, kdy jsou zajištěný. (...) Já bych to se svojí prací a takhle nebyl schopnej dělat, už z čistě tý materialistický stránky.“* - Rozhovor č. 6 (příloha B tohoto textu, s. 179, 194). Tento předpoklad zmiňovali i další probandi, ale naopak k tomu často také dodávali to, že by si v současné situaci dítě finančně dovolit mohli. Stále to však přináší mnoho negativních změn a omezení, kterým by se museli přizpůsobit. *„Dokážu si představit, že možná teď už jsem v situaci, kdy bych si to dítě mohl finančně dovolit. Dřív jsem si to ale prostě nedokázal představit, že bych si nemohl dovolit jiný věci, který mi v tu chvíli*

přišli jako důležitější a prostě žít nějakýho jinýho tvora. Je to i na úkor toho, že bych prostě musel chodit do tý práce a nemám dost peněz na to, abych se třeba mohl 8 hodin věnovat dítěti.(...) Kdybych měl dítě, tak nevím, jestli bych mohl dělat to, co dělám.“ - Rozhovor č. 5 (příloha B tohoto textu, s. 166, 173). Dítě klade na muže velké nároky zejména finanční a materiální. Většina respondentů se shodovala na tom, že na muže jako otce je kladena povinnost finančně zajistit dítě, předat mu správné hodnoty a být mu vzorem. Tato zodpovědnost je pro některé muže velkým omezením, proto mi přijde důležité zmínit tuto skutečnost i zde. Těmto nárokům se budu věnovat v samostatné kapitole pojednávající o vnímání otcovství.

Respondenti také často popisovali přínosy svobodného života, které si mohou díky jejich nezávislosti dopřát a které pro svůj spokojený život potřebují. *„Já prostě chci vstát s tím, že když za ten den neudělám nic, tak se nic nestane. A s těma dětma tu zodpovědnost už máte větší... Musíte se dívat dopředu a mít připravené peníze, protože se může stát tohleto a támhleto... A takhle když jste sám, tak si můžete dovolit větší riziko a je to i zábavnější, můžete prostě víc riskovat...“ - Rozhovor č. 1 (příloha B tohoto textu, s. 94). Pro jiného respondenta je např. nejvýznamnější hodnotou v životě sebevzdělávání. *„Celkově se rád vzdělávám, to mě baví úplně nejvíc. Že bych to chtěl vyměnit za to, že bych měl mít děti a nebudu vzdělanej, tak to se mi nechce.(...) Mám k hlouposti odpor.“ - Rozhovor č. 3 (příloha B tohoto textu, s. 123).**

K svobodnému, nezávislému způsobu života směřovali respondenti i v jiných oblastech života. Jeden z respondentů několikrát vyjadřoval, že: *„Nejdůležitější hodnota v životě je svoboda.“ - Rozhovor č. 4 (příloha B tohoto textu, s. 151). Někteří usilují o naprosté vyhnutí se závazkům v životě: *„No ty závazky já nevyhledávám, že jo... Ale je to podle mě spjatý i s tím, že člověk se v životě mění, tak si neporizuje ani barák na jednom místě, protože možná bude chtít někdy bydlet někde jinde a takovýhle věci...“ - Rozhovor č. 3 (příloha B tohoto textu, s. 134). Tato snaha o nezávislost se dotýká i oblasti partnerství. *„Já jsem se vždycky vztahům dost bránil.(...) Ideální přítelkyně by byla, kdybych ji mohl vidět tak jednou za 14 dní.(...) Já potřebuju svoje hnízdečko.“ - Rozhovor č. 2 (příloha B tohoto textu, s. 102, 103, 111). Tímto problémem se budu zabývat v jedné z následujících kapitol zabývajících se zkušenostmi s partnerskými vztahy.***

Celkově se respondenti shodovali v tom, že v tom mít vlastní děti opravdu nevidí žádné přínosy pro sebe ani pro společnost. Vlastní děti, potažmo rodičovství

vnímají spíše za omezující zátěž v jejich životě. K těmto omezením někteří ještě dodávali, že vidí smysl života v něčem jiném. „*Našel jsem si vlastní smysl života, kterej si myslím, že je úplně plnohodnotnej k tomu spasit svět apod. (...) Když já mám ten dar ovlivňovat lidi ve svém okolí, tak se budu snažit je ovlivňovat dobře, vyzařovat pozitivní energii, nikdy neodmítnout pomoc, být s nima kamarád, nikoho nepomlouvat nebo neříkat nějaký hnusný negativní věci za jeho zády apod. Když je někdo smutnej, tak se ho snažit rozveselit.*“ - Rozhovor č. 4 (příloha B tohoto textu, s. 150, 151).

5.1.2 Vztah k dětem

Dalším důležitým tématem u dobrovolně bezdětných mužů byla síla vztahu k dětem, a to jak kladná, tak záporná či neexistující. 2 respondenti udávali, že k dětem nemají žádný vztah, doslova jeden z nich říkal: „*Já s nimi nemám žádný vztah, nedokážu s nimi komunikovat, je mi to vlastně i nepříjemný. Je mi to nepříjemný být s nimi.*“ - Rozhovor č. 1 (příloha B tohoto textu, s. 82). Další zmiňoval: „*Nemám v sobě nějaký pud, který by mě nutil k tomu si ty děti pořídit.(...) Ve směr se tý společnosti, kde jsou třeba děti, vyhýbám, protože nejsem typ člověka, kterej by děti vyloženě měl rád, ale ani je nenáviděl.(...) Dítě jako takový mi nic neříká.*“ - Rozhovor č. 5 (příloha B tohoto textu, s. 162, 163). U jednoho respondenta dokonce přetrvávala averze vůči lidem celkově. „*Mám radši zvířátka a přírodu než lidi obecně.*“ - Rozhovor č. 6 (příloha B tohoto textu, s. 178).

Na druhou stranu, všichni další mluvili o dětech a jejich vztahu k nim převážně kladně. Jeden z nich dokonce přímo řekl: „*Určitě bych byl dobrým tátou, ale nechci.*“ - Rozhovor č. 2 (příloha B tohoto textu, s. 106). Dále zaznívalo, že děti mají rádi, avšak pouze na určitou dobu. „*Já je mám jako rád, vydržím si s nima nějakou dobu hrát, ale to mě pak přestane bavit. (...) Ze začátku je to vždycky v pohodě, ale po chvíli to začne být na hlavu... Nedělá mi to dobře.*“ - Rozhovor č. 3 (příloha B tohoto textu, s. 122). Tato nelibost byla opět často vztahována k zodpovědnosti, která vztah s dětmi provází a která je sama o sobě nepříjemná. „*Mám problém s tím, mít zodpovědnost sám za sebe, takže mít ještě z někoho jinýho...*“ - Rozhovor č. 6 (příloha B tohoto textu, s. 180). Jeden účastník také zmiňoval na příkladu návštěvy u kamarádů s dětmi to, jak mu vyhovuje vidět děti jen na krátkou dobu, nezávazně. „*Je to výborný, když je tam člověk jen nějakou omezenou dobu a ví, že může odejít a bude mít ten klid. Nemá za to na*

jednu stranu zodpovědnost a může se toho svým způsobem zbavit a mít ten svůj klid. (...) Než jsem se rozhodl, tak jsem pochopil, že tohle prostě pro mě není.“ - Rozhovor č. 1 (příloha B tohoto textu, s. 82, 83).

5.1.3 Riziko výchovy

Dalším velmi významným tématem, které se objevovalo u většiny účastníků výzkumu, bylo téma správné výchovy dítěte. Tato otázka byla pro účastněné muže opravdu velmi důležitá a vytvářela v nich velké obavy a nejistoty. Jak jsem již uvedla a následně ještě uvedu, role otce klade na muže velké nároky vzhledem k výchově a zajištění dítěte. Těchto nároků si byla většina mužů vědoma. Vyjadřovali také jisté obavy a nejistoty ohledně svých kompetencí. *„Necítím se zralej v tomhle oboru.“* Rozhovor č. 2 (příloha B tohoto textu, s. 106). *„Neumím si sám sebe představit jako v roli toho rodiče a nechci prostě se do té role stavět. Nepřipadá mi to jako, že bych v tom byl nějakým způsobem dobej, ani mi nepřipadá, že by mi to něčím naplňovalo.(...) Nedokážu si představit, že bych měl v dnešní době na to, chodit třeba 8,9,10h do práce a pak prostě přijít domů a být rodičem, jakýho si představuju.“* - Rozhovor č. 5 (příloha B tohoto textu, s. 163, 164). K tomu se přidávali i další respondenti. O své roli rodiče již měli nějakou představu danou zkušenostmi a nepřišli si kompetentní k tomu ji dostatečně naplnit. *„Vzhledem k tomu jakej jsem punkáč a jakej mám přístup k životu, tak bych nebyl schopnej svým dětem dát to, co můj táta dal mně. (...) Přišlo by mi, že to dítě o něco ochuzuju.“* - Rozhovor č. 6 (příloha B tohoto textu, s. 178, 179).

Dále se probandi obávali výchovy samotné, jelikož by dětem rádi předali ty správné hodnoty. *„Já bych nevěděl, jak to dítě správně vychovat, kde je ta správná míra. Sice bych jim rád dopřál, ale zároveň, aby tomu mamonu a tomu kouzlu tady těch pokémonů a já nevím, čeho všeho, prostě nepropadli...“* - Rozhovor č. 4 (příloha B tohoto textu, s. 159).

Jeden z probandů spatřuje ve výchově dětí takové riziko, které může ohrozit jejich existenci. *„Když z dítěte vyroste něco, co jsme nechtěli, tak vás to může stát i existenci... Když třeba dítě někde něco ukradne, vy to potom musíte zaplatit, skončíte pomalu na ulici. (...) Taký se může stát, že z těch vašich dětí něco bude, je to hezký, ale ono se to taky nemusí stát.“* - Rozhovor č. 1 (příloha B tohoto textu, s. 95, 96).

5.1.4 Strach z dědičného postižení

Několik mých respondentů se od dětství potýkalo s nemocemi, které velmi ovlivnily jejich životy. Některé mají prokazatelný genetický základ, některé ne. V každém případě pro ně byla tato zkušenost natolik negativní, že jí nechtějí předávat dál, i když je pravděpodobnost minimální. „*Mám strach, aby nemělo třeba nějakou vadu nebo třeba toho Aspergera. (...) Nikomu bych to nepřál.*“ - Rozhovor č. 2 (příloha B tohoto textu, s. 104).

Další respondent mluvil o své zrakové vadě a komplikacím, které mu přinesl předčasný porod. „*Za sebe to vnímám v dětství jako velkou, svým způsobem, překážku. (...) Nechci mít dítě, který by mohlo být nějakým způsobem postižený. I když ta moje vada není dědičná, tak je to prostě pro mě nepředstavitelná zátěž.*“ - Rozhovor č. 5 (příloha B tohoto textu, s. 168). Tento respondent zdraví také považuje za nejvýznamnější hodnotu v životě člověka.

Třetí respondent, vyjadřující obavu z přenosu dědičného onemocnění mluvil převážně o duševních problémech, které považuje za mnohem bolestivější než problémy fyzické. „*Nechtěl bych, aby měl někdo v hlavě to, co tam mám já. To bych mu radši uříznul ruku, když to tak řeknu. (...) Vzhledem k tomu, že většina těch věcí má být dědičná, tak bych nechtěl někomu dalšímu dát tenhle balíček do základu. Víím, že mně takhle není fajn, tak proč bych vyráběl někoho dalšího, komu by taky takhle nebylo fajn.*“ - Rozhovor č. 6 (příloha B tohoto textu, s. 178, 185).

5.1.5 Přelidněná planeta

Dalším důvodem, který podporuje rozhodnutí k dobrovolné bezdětnosti u mužů je slovy jednoho respondenta tzv. ekologický důvod. 5 účastníků výzkumu tento důvod uvedlo jako důležitý, avšak druhotný. Někteří také dodali, že je to spíše argument, který vznikl až po tom, co se rozhodli, že nebudou mít děti. Je to tudíž argument, který jejich postoj podporuje a s nímž se následně ztotožnili.

„*Když se podíváte na vývoj populace světa, tak svět je stále stejně velký a lidí stále více. Myslím si, že tento názor je dokonce časem i nutný, protože kdyby všichni měli min. dvě děti, tak populace bude obrovská.*“ - Rozhovor č. 1 (příloha B tohoto

textu, s. 99). Tento respondent se také zmiňuje o budoucnosti, která, dle jeho názoru, pro děti nebude příliš růžová.

Jiní respondenti se v souvislosti s přelidněním planety přiklánějí k variantě adopce dítěte, avšak to jen pouze v krajním případě. „*Těch lidí je hodně a prostě jako si nemyslím, že kdybych se rozmnožil, tak bych nějakým způsobem přispěl k tomu, aby tady nějakým způsobem bylo líp. (...) Tak jsem spíš uvažoval o té variantě adopce nebo něčeho takovýho, než o té možnosti množit se. (...) Nepřijde mi, že cesta lidstva je za každou cenu se rozmnožovat.*“ - Rozhovor č. 5 (příloha B tohoto textu, s. 162, 172). K tomu, že je to však pouze možná alternativa, která je stejně nepravděpodobná jako vlastní děti, jeden respondent dodává: „*Říkám, že jediný, co se může stát je, že mi hrábne, úplně zmagořím, 3x skočím ze stromu a pak si je adoptuju...*“ - Rozhovor č. 6 (příloha B tohoto textu, s. 209).

5.2 Jak vypadal proces rozhodování u dobrovolně bezdětných mužů?

5.2.1 Přirozená volba

Většina respondentů uvedla, že dobrovolnou bezdětnost považují za svou přirozenou volbu, která se u některých více či méně zpevňovala zkušenostmi ze vztahů, v nichž otázku dětí řešili nebo zkušenostmi s dětmi v blízkém okolí. Všichni však zmiňovali, že vždy nechtěli mít děti a nikdy si nepředstavovali, že budou otci. Z tohoto důvodu je pro ně toto rozhodnutí přirozené. „*No upřímně si nepamatuju přesně, kdy jsem se takhle rozhodl, spíš si nepamatuju, že bych se někdy v životě cítil jinak. (...) Nikdy jsem nebyl ve chvíli, kdy bych si sednul a řekl, chci mít děti a budu dělat něco pro to, abych ty děti měl.*“ - Rozhovor č. 5 (příloha B tohoto textu, s. 161, 166). Další respondent dodává: „*Já jsem to věděl od mala, od puberty, akorát ten pocit ve mně kolísal.*“ - Rozhovor č. 4 (příloha B tohoto textu, s. 143).

Respondenti také často udávali konkrétní věk, ve kterém si naplno uvědomili, že k rodičovství směřovat nechtějí. Tento věk byl u každého naprosto odlišný, hodnoty byly od sebe velmi vzdálené a pohybovaly se od 16 do 27 let. V této době svůj názor většinou důkladně racionalizovali, vyhledávali argumenty, které jejich postoj podporují

nebo se připojili ke spolkům, které dobrovolně bezdětné sdružují. „*Nikdy mi nepřišlo, že bych je chtěl mít, ale když jsem se doopravdy rozhodl a začal jsem za tím systematicky jít, tak to je asi půl rok zpátky.*“ - Rozhovor č. 3 (příloha B tohoto textu, s. 121). V tomto případě tím respondent myslel právě ono zapojení se do diskuzních fór a skupin dobrovolně bezdětných lidí. Potřebu sdílení s lidmi se stejným názorem vyjadřovali i další respondenti. „*Rád se sdružuju s lidma, který mají podobný názor.*“ - Rozhovor č. 4 (příloha B tohoto textu, s. 144). Někteří se do těchto spolků připojili i z toho důvodu, že tyto skupiny vnímají jako referenční a vidí v nich příležitost pro seznámení se se stejně smýšlející ženou. „*Tohle je vlastně pokus o to, najít někoho, s kým bych se nebál sblížit. (...) Už jen sdružením v těch skupinách.*“ - Rozhovor č. 3 (příloha B tohoto textu, s. 121, 122).

5.2.2 Vliv životních zkušeností

Zpevňování a formování dobrovolné bezdětnosti probíhalo na základě zkušeností, které respondenty v tomto ohledu ovlivnily. Jedná se o zkušenosti ze vztahů, ve kterých byla otázka dětí otevřena a ve kterých partnerky dítě vyžadovaly. 2 respondenti dokonce uvedli, že se snažili v sobě tu chuť a touhu po dítěti opravdu najít, ale bylo to pro ně velmi nepříjemné a nepřírozené. „*Předtím jsem to moc neřešil, ale pak jsem měl přítelkyni, který bylo o 7 let více... No a když to přišlo, tak mi to docela zarazilo. Přemýšlel jsem o tom, že je to fakt důležitá věc a snažil jsem se v sobě tu touhu taky najít, ale prostě jsem se v tom neviděl...*“ - Rozhovor č. 2 (příloha B tohoto textu, s. 102). Podobný zážitek, který zpevnil jeho přesvědčení, měl i další respondent. „*Bývalá přítelkyně, ta do mě tak tlačila, že chce mít dítě určitě a tak. Její rodiče jsou taky hodně věřící a konzervativní, takže ty taky furt na mě tlačili, jako jak to bude úžasný a ať se na to těším, že je to pěkný všechno hrozně a takový... Já jsem tomu právě moc nevěřil, a tak jsem se v tom akorát postupně utvrzoval.*“ - Rozhovor č. 4 (příloha B tohoto textu, s. 143). Tyto zkušenosti měly za následek i to, že se otázka dětí, resp. otázka jejich dobrovolné bezdětnosti stala rozhodujícím faktorem v hledání a seznamování se s dalšími partnerkami. Tímto tématem se budu zabývat v kapitole popisující partnerské vztahy.

Dále proces rozhodování ovlivňovaly i zkušenosti s dětmi v okolí, resp. vnímání života s dětmi u svých kamarádů. „*Tak to začalo asi s mým kamarádem, který*

už měl dvě děti. My jsme k němu chodili na návštěvu a tam jsem to vlastně viděl, že tohle určitě pro mě není. (...) Mně to vždycky přišlo jako život, kterej nechci žít.“ - Rozhovor č. 1 (příloha B tohoto textu, s. 83, 84).

5.3 Jaké jsou zkušenosti z rodiny u dobrovolně bezdětných mužů?

V oblasti rodinných vztahů a zkušeností se vynořilo velké množství témat, která byla velmi individuální a specifická. Je samozřejmé, že zkušenosti z vlastní rodiny a dětství významným způsobem náš další život ovlivňují. V případě rozhodnutí, zda mít či nemít děti, není vliv zkušeností z rodiny příliš jasně ohraničený a v rozhovoru nebylo možné zachytit celou šíři souvislostí. V následujících řádcích uvádím témata, která respondenti přímo vztáhli k otázce dobrovolné bezdětnosti, ale také témata, která pouze nastiňují to, z jakých rodinných poměrů respondenti pocházejí.

5.3.1 Rodiče jako dobrý/špatný příklad

Všichni respondenti uvedli, že vyrůstali v kompletní rodině, kde nenastávaly nějaké významné problémy. Rozpad manželství rodičů někteří zažili až v dospělosti, po osamostatnění, tudíž se jich tento problém významnějším způsobem nedotknul. Všichni také zmínili, že rodina o jejich rozhodnutí, že nebudou mít děti, ví a respektuje jej. Rodiče některých respondentů toto rozhodnutí neberou příliš vážně, ale tolerují jej.

Pro polovinu respondentů byli rodiče vždy příkladem. Zejména otce si probandi nejvíce váží, jelikož jim věnoval velkou péči a lásku. Vlastní otec je pro ně v rodičovství vzorem a tyto nároky, které si sami respondenti na sebe kladou, jsou pro ně příliš velké. Přinášejí jim další důvody podporující jejich rozhodnutí pro bezdětnost. *„Nás prostě otec bral desetkrát za rok na hory na týden, úplně nesmysly vymýšlel, byl s náma akční, dával nám, co nám na očích viděl. Já bych to se svojí prací a takhle nebyl schopnej dělat, už čistě z tý materialistický stránky věci.“ - Rozhovor č. 6 (příloha B tohoto textu, s. 179).*

Na druhé straně však byla druhá polovina respondentů, kteří v rodině dobrý příklad neviděli. Ať už šlo o nedostatečnou péči, špatný vzor pro partnerství nebo komplikovaný vztah s matkou, všechny tyto zkušenosti se zrcadlí i v úvahách o vlastním rodičovství respondentů. Výstižně to popisuje výrok jednoho respondenta: „*Za sebe můžu říct, že rodina nefunguje takovým způsobem, jak bych si představoval, jak bych chtěl, aby v tom moje dítě vyrůstalo... Jeden z důvodů.*“ - Rozhovor č. 5 (příloha B tohoto textu, s. 162). Jiný respondent uvádí konkrétní přesvědčení, které získal v rodině, které nadále ovlivňuje zejména navazování partnerských vztahů, ale formovalo i jeho postoj k rodičovství. „*Šťastní rodiče a šťastný pár, to se vylučuje. (...) Nejdřív je ta fáze, že jsou mladí a milujou se a pak, že nezbyvá už nic jiného než ty děti... Takhle jsem to měl zafixovaný... Je to blbý, ale pořád mi to tak zůstává.*“ - Rozhovor č. 2 (příloha B tohoto textu, s. 107).

5.3.2 Sourozenci

Zkušenost soužití s dalším sourozencem se jeví v tomto tématu velmi významnou. Dovolím se jí vztáhnout obecně k navazování vztahů, pro které jsou zkušenosti vzájemného sdílení a těsného spolubytí, ke kterým dochází také v sourozeneckých vztazích, klíčové. Dva účastníci byli jedináčci a čtyři měli sourozence. Zkušenost s důvěrnými vazbami v rodině měla vliv spíše na oblast partnerských vztahů, která však s otázkou rodičovství velmi úzce souvisí. Oblast partnerských vztahů však rozpracuji více v následující kapitole

Pro jednoho byla dokonce zkušenost s tím, že je jedináček tak nepříjemná, že to považuje za jeden z důvodů svého rozhodnutí, jelikož by to nikomu nechtěl dopřát. „*Já jsem jako jedináček, ale to slovo nesnáším, skoro mám problém ho i vyslovit... Myslím, že by měl být zákon, mít aspoň 2 děti nebo 0... Byl to hnus! Byl jsem sám na všechno... (...) Není to v zájmu dítěte a jenom to může uškodit psychicky.*“ - Rozhovor č. 2 (příloha B tohoto textu, s. 107).

5.4 Jaké jsou zkušenosti dobrovolně bezdětných mužů s partnerskými vztahy?

5.4.1 Nedůvěra ke vztahům

Významnou skutečností, kterou považují za nutnou zmínit v otázce vztahů je, že polovina respondentů se během rozhovoru svěčila s problémem v navazování partnerských vztahů. Dva z nich také dodali, že nikdy žádný partnerský vztah nezažili. Jak jsem již zmínila, někteří respondenti se dokonce tento problém snažili řešit právě skrz téma dobrovolné bezdětnosti, které je pro ně při hledání partnerek klíčové. Zapojením se do skupin, které dobrovolně bezdětné lidi sdružuje a svou aktivitou v diskuzních fórech s touto tematikou se snaží o zviditelnění a získání kontaktů se ženami se stejným názorem.

Problém v navazování partnerských vztahů pramení z nedůvěry, kterou ke vztahům a vůbec druhým lidem mají. *„Hlavní důvod je ten, co jsem ti říkal, že prostě nedůvěřuju. (...) Je to v podstatě neschopnost se s někým sblížit, důvěřovat nějaký partnerce, protože v rámci vztahů prostě nedůvěřuju. (...) Nedůvěra- pocit, že bych byl využívanej.(...) Já jsem schopnej na každý holce najít něco, co mi vadí a kvůli čemu s ní nejsem.“* - Rozhovor č. 3 (příloha B tohoto textu, s. 122, 121, 124, 132. Další respondent také dodává: *„Já jsem se vždycky vztahům dost bránil. (...) Já jsem nedokázal být asi nikdy spokojenej ani v těch vztazích.“* - Rozhovor č. 2 (příloha B tohoto textu, s. 111, 112).

5.4.2 Partnerství je důležitější než rodičovství

Dalším důležitým tématem v oblasti partnerských vztahů je přesvědčení, které popisovala většina respondentů, že partnerství je pro ně důležitější než rodičovství.

Pro některé toto přesvědčení vycházelo ze zkušeností z rodiny, kde partnerství rodičů nebylo, dle respondenta příliš naplněné. Tuto zkušenost popisují i v kapitole Rodiče jako dobrý/špatný příklad. *„Šťastní rodiče a šťastný pár, to se vylučuje. Jako naši se občas hádali, já jsem to bral jako legraci, ale nikdy si nedali najevo žádnou lásku. Nikdy žádný polibek, vzít se za ruku, žádný pěkný slovo... Proto jsem si*

taky udělal ten obraz a pak když už jim nic jinýho nezbyvá, tak mají děti a už tam žádná láska není.“ - Rozhovor č. 2 (příloha B tohoto textu, s. 107).

Další respondent dodává, že pro něj přináší dítě do vztahu příliš mnoho negativ. *„Všeobecně, co tak vidím, co si tak pročítám a tak, tak to dítě ten vztah spíš pokazí.“* - Rozhovor č. 4 (příloha B tohoto textu, s. 149). Zároveň v odpovědi na otázku, co by dělal, kdyby partnerka vyžadovala děti, odpověděl: *„Nevím, jak bych reagoval na to, kdyby prostě ráno vstala a řekla mi, že by chtěla děti. Jako já jí mám tak rád, že věřím tomu, že bych jí na to třeba kývl, protože bych chtěl být s ní. Ale jako asi by to nebylo příjemný... Možná potom, kdyby se to narodilo a viděl bych, jak ona je z toho šťastná, tak věřím, že bych byl taky. To možný je, ale zároveň by tam byly ty ostatní hromady negativ, kvůli kterým ty děti prostě nechceme.“* - Rozhovor č. 4 (příloha B tohoto textu, s. 148).

Partnerství jako důležitější aspekt života než rodičovství, dokládá i další respondent. V rozhovoru popisoval svůj postoj k partnerským vztahům, které dříve nijak neřešil a ani nenavazoval. Postupně v nich však začíná nacházet smysl. *„No tak jsem se to pokusil nebo se to pořád pokouším vyřešit tím způsobem, že jsem se pokoušel najít v tom partnerském vztahu taky nějaký smysl. Ovšem nenacházím ho v dětech, jen v tom partnerském vztahu.“* - Rozhovor č. 3 (příloha B tohoto textu, s. 125).

5.4.3 Otázka dětí jako rozhodující faktor ve vztahu

Zajímavý výsledek přinesla otázka, ve které si nejprve respondenti měli představit spokojený vztah, ve kterém žijí, v němž by ale partnerka začala vyžadovat po partnerovi dítě. Na otázku, jak by reagovali, odpověděla většina nejprve tak, že by do toho vztahu vůbec nešla. Následně pak někteří respondenti popsali možné varianty, jak by se zachovali. Někteří by ze vztahu odešli, někteří by uvažovali spíše o variantě adopce, někteří by se, pro štěstí partnerky, přizpůsobili situaci. Všichni dotazovaní ale několikanásobně vyjadřovali nesouhlas s tím, že by se to někdy mohlo stát, jelikož by do toho vztahu určitě nešli. *„Spíš bych do toho vztahu rovnou nešel a zajistil si hned, než bych do toho vztahu šel, že ona taky děti nechce. Toho vztahu bych si už nemohl tolik užívat, kdybych věděl, že dřív nebo později ta otázka stejně přijde. Ta otázka ve vzduchu by mi kazila ten vztah...“* - Rozhovor č. 2 (příloha B tohoto textu, s. 113). Někteří jasně uvedli, že to byla jedna z prvních otázek, kterou řešili s potenciálními

partnerkami. „*Moje zkušenost je taková, že pokud jsem byl s nějakou holkou nebo ženou, tak rozhodně pro mě bylo strašně důležitý si na rovinu... Nebo na začátku jsem to tak nebral, ale čím víc člověk stárnul nebo pociťoval, že ten tlak opačného pohlaví je na to mít děti... Tak opravdu to byla jedna z prvních otázek, jestli chceš mít dítě nebo nechceš.*“ - Rozhovor č. 5 (příloha B tohoto textu, s. 169).

Respondenti také mluvili o tom, jak předchozí vztahy postoj dobrovolné bezdětnosti formovali a upevňovali. Toto téma jsem již popisovala v podkapitole Vliv životních zkušeností.

U tohoto tématu považuji ještě za důležité zmínit, že téměř všichni respondenti se shodli na tom, že jim toto rozhodnutí přináší velké komplikace při hledání partnerů a jisté omezení v hledání vztahů. „*Tak to беру tak, že je to zásadní rozhodnutí v životě a není to rozhodnutí, kam pojedeme na dovolenou, jestli do Maďarska nebo do Portugalska. Je to prostě zásadní rozhodnutí, takže to považuju za jednu z nejdůležitějších věcí... Což samozřejmě přináší těžkosti při hledání toho partnera.*“ - Rozhovor č. 5 (příloha B tohoto textu, s. 169). Polovina respondentů uvedla, že se jim podařilo najít takové partnerky, se kterými mají stejný postoj k dětem a se kterými momentálně žijí. Dva z nich jsou dokonce šťastně ženatí. Druhá polovina respondentů momentálně v žádném partnerském vztahu nežije a někteří ani nikdy nežili. Obě poloviny však velmi výrazně toto omezení v navazování vztahů komentovaly. „*Já neumím žít s někým, kdo chce mít děti.*“ - Rozhovor č. 5 (příloha B tohoto textu, s. 170) nebo „*Do vztahu jde člověk s tím, že to bude pokračovat, takže teď mi to rozhodnutí docela blokuje.*“ - Rozhovor č. 2 (příloha B tohoto textu, s. 112). V dalším případě se respondent rozmluvil o tom, jak je těžké ve společnosti vůbec tento názor vyjádřit. „*Nenašel jsem nikoho, kdo by měl stejný názor. Ten je pro mě vlastně zásadní. (...) No a ono je to vlastně hrozně těžký, proto jsem se taky přihlásil do toho fóra, protože mi přijde, že se o tom plno lidí bojí nějak otevřeně mluvit. Ne, že by to vadilo jim, ale okolí je za to odsuzuje, že jsou ti špatný. A já vlastně neznám nikoho... Nebo možná znám, ale nevím jejich názor... A ono je to opravdu těžký najít někoho, kdo ty děti nechce. A nebo vám řeknou, že chtějí a pak je to jinak...*“ - Rozhovor č. 1 (příloha B tohoto textu, s. 89, 90) . Nepochopením ze strany společnosti se budu zabývat v další kapitole.

5.5 Jaká je životní spokojenost dobrovolně bezdětných mužů s touto rolí?

5.5.1 Jiné životní hodnoty

V oblasti životní spokojenosti hodnotila většina respondentů svou současnou situaci kladně. Často také dodávali příčiny své nespokojenosti či spokojenosti. Nespokojenost byla nejčastěji vztahována k partnerským vztahům, ve kterých se některým respondentům nedařilo či svému vlastnímu zdravotnímu stavu či společnosti, ve které se cítí často nepochopeni.

Svou životní spokojenost respondenti také vztahovali k dobrovolné bezdětnosti a tomu, že mohou dělat vše, co je baví a naplňovat si tak své vlastní cíle. Jeden respondent vtipně poznamenal: „*Takhle, když si představím, že bych měl mít děti, tak proti tomu jsem určitě spokojenej.*“ - Rozhovor č. 1 (příloha B tohoto textu, s. 93).

Jiné životní hodnoty a cíle vnímám v této oblasti jako velmi významné. Ať už jde o naplnění života sebevzděláváním, předáváním dobré nálady, seberealizací skrze své zájmy či práci. „*Obecně prostě řekněme, že mám vytyčené jiné cíle, než jsou děti. Můžeš si vytyčit děti nebo to prostě nějak vyplyne, podle toho, jakou má člověk povahu, jak to zajistí příroda. Prostě tam ty děti má... Ale každéj máme svý cíle a nemusí tam být děti.*“ - Rozhovor č. 3 (příloha B tohoto textu, s. 123). To potvrdila i slova dalších respondentů. I když všichni zastávali stejný postoj dobrovolné bezdětnosti, jejich životní hodnoty a cíle byly individuálně naprosto odlišné a specifické.

5.5.2 Nepochopení

Tématem, které se vynořilo u většiny rozhovorů, když respondenti hovořili o jejich postavení ve společnosti, je jednoznačně nepochopení. Dobrovolně bezdětní muži ve výzkumu více či méně výrazně popisovali to, jak se cítí na okraji společnosti, jak je někteří lidé za toto rozhodnutí odsuzují, jak se cítí nespravedlivě znevýhodnění v mnoha oblastech apod.

„*Exmanželka mého kamaráda jednou prohlásila, že je nespravedlivý, že zrovna já na její poměry vydělávám hodně peněz, když je vlastně k ničemu nepotřebuju. Z jejího pohledu tedy člověk, který nemá děti je neužitečný. (...) Jediný problém je*

přístup toho okolí, že vás odsuzují, jak jsem říkal, že jste sobec, že jste na peníze, nechcete těm dětem dávat peníze, že si radši chcete užívat sám.“ - Rozhovor č. 1 (příloha B tohoto textu, s. 87, 93). Podobné zkušenosti s nepochopením ze strany společnosti a negativními reakcemi na to, že nechtějí mít děti, měli i další respondenti. *„Je to na okraji společnosti, takže člověk se dost často setkává s nepochopením a řekl bych, že je to dost často tím, jak jsou lidi nastavený a o tom, jak jsou rozdělení.*“ - Rozhovor č. 5 (příloha B tohoto textu, s. 171).

Často zaznívalo, že pro společnost je však mnohem více nepochopitelná ženská dobrovolná bezdětnost. Dobrovolně bezdětné ženy mají, dle mužů mnohem obtížnější postavení. *„Já když jako chlap řeknu, že děti jako nechci, tak je to ve společnosti braný líp než když to řekne ženská. (...) Ta společnost je častěji odsuzuje.*“ - Rozhovor č. 4 (příloha B tohoto textu, s. 144). Také dodává, že ženy mají větší potřebu se sdružovat a sdílet s dalšími dobrovolně bezdětnými jejich zkušenosti. Častější problematickou situaci u žen vysvětluje jiný respondent: *„Mám pocit, že ty ženy to řeší víc než ty muži. Mám pocit, že to mají víc pudově a hlavně, jak to dítě v sobě nosí, tak mají hlubší vazbu nebo tak.*“ - Rozhovor č. 5 (příloha B tohoto textu, s. 176).

Celou problematiku společenského nepochopení dobrovolné bezdětnosti několik respondentů vysvětlilo tím, že je celkově vytvářen tlak na lidi reprodukovat se. Mít děti je standardní součástí dospělého života a přináší dokonce i určité systémové benefity (úlevy na daních apod.). *„Společnost očekává, že se budeš rozmnožovat a zvýhodňuje lidi, který mají děti, různýma způsobama.(...) Jsou tam určitý věci, který mi přijde, že nejsou úplně fér vůči nám, co si vybereme nemít dítě... Oni mají možnost jakoby víc podojit ten stát.*“ - Rozhovor č. 6 (příloha B tohoto textu, s. 186). Další respondent se k tomuto názoru také přidává: *„Tak třeba já si dělám sám daně a to vidíte, že lidi s dětma mají i daňový úlevy nebo něco... A pak když je o tom diskuze, tak ty lidi tam píšou, že vy jste ti úplně neužiteční, když nemáte děti... Ještě byste měli platit, když nemáte děti...“* - Rozhovor č. 1 (příloha B tohoto textu, s. 93).

Považuji za vhodné také uvést, že i přes pocit nepochopení, který se prolínal všemi rozhovory, tak téměř všichni respondenti na závěr také zmínili, že situace se pomalu začíná zlepšovat, zejména tedy pro ně, jakožto muže. *„Od někoho cítím prostě pochopení, od někoho pohrdání a od někoho, i když je mi 29, tak ještě pořád slyším: „No ty jsi ještě takovej mladej, blbej, ty ještě nevíš, co přijde...“ (...). Takže je to pořád v tý*

společnosti spíš odsuzovaný, ale je už opravdu hodně lidí, kteří jsou v tom tolerantní.“ - Rozhovor č. 4 (příloha B tohoto textu, s. 153, 154).

5.6 Co pro dobrovolně bezdětné muže znamená role otce?

Téma otcovství vyvolávalo u respondentů velmi zajímavé reakce. Respondenti v souvislosti s otcovskou rolí mluvili o hodnotách jako je zodpovědnost či autorita. Otce považují za hlavu rodiny, který jí jde vzorem, předává dětem správné hodnoty a učí je základům chování a slušnosti v životě. Mnozí účastníci v rozhovoru o otcovství také zmiňovali vlastní otce, kteří je inspirovali.

5.6.1 Role otce je společensky důležitá

Se všemi uvedenými hodnotami, které připsali respondenti roli otce je jasné, že na společenském žebříčku se pro ně otec umísťuje na předních místech. Všichni respondenti se na tomto tvrzení shodli. *„Řekl bych, že je to role jako důležitá, protože prostě potřebujete v tom dětství nějaký ty vzory vnímat a vědět jako kdo je kdo, abyste se uměla nějakým způsobem vymezit (...). Za mě prostě důležitý je společensky.“ - Rozhovor č. 5 (příloha B tohoto textu, s. 174, 176).*

„Role otce je podle mě takovej ten milující šéf rodiny. (...) Silou té své autority řídí tu svou rodinu tak, aby se jim jako všem dařilo. (...) Myslím si, že role otců začíná být váženější a je rozhodně prostě strašně důležitá. Víím, že teďko na tohle téma probíhají různé výzkumy a studie, protože právě v tom je dneska hrozná krize. Je spousta matek samoživitelek a ty děcka nemají otcovský vzory a vyrůstají prostě špatně, defektně. (...) Noo takže ty mužský vzory jsou strašně důležitý.“ - Rozhovor č. 4 (příloha B tohoto textu, s. 155, 156).

I přes všechna tato kladná hodnocení otcovství se většina respondentů shoduje na tom, že potřebu dělat někomu otce nemá. *„Já ji nepotřebuju naplňovat. Nepotřebuju předávat. Ani nechci.“ - Rozhovor č. 1 (příloha B tohoto textu, s. 98).* Někteří však otevřeně mluvili i o tom, že otcovství může být naplněno jiným způsobem, který je láká. Může to být pedagogika, trávení volného času s dětmi, adopce nebo třeba

péče o zvířata. „*Já třeba uvažuji nad tím, že právě mám toho bratrance a tetu, která je samoživitelka a mužskej vzor tam moc není. (...) Plánuju, že bych zkusil toho bratrance vzít trochu pod sebe, protože on chudák žádněj mužskej vzor nemá a je to na něm už vidět. (...) Nebo třeba hodně lidí to řeší taky tím způsobem, že to řeší zvířatama. My máme třeba tři kočky a většina lidí má taky...*“ - Rozhovor č. 4 (příloha B tohoto textu, s. 157, 158). Další respondent uvádí, jak rád by předával své zkušenosti skrze pedagogickou či výchovnou práci s dětmi. „*Možná se to bude trochu protirečit s tím, že nechci mít děti, ale předávat všechny své hodnoty a všechno, co člověk v sobě vytvořil, tak to bych chtěl předat. Já bych to ale chtěl předat jinou formou, třeba pracovat s dětma a tak.*“ - Rozhovor č. 2 (příloha B tohoto textu, s. 117).

5.6.2 Velké nároky na muže

Celá významnost, důležitost a jedinečnost této role však zároveň klade na muže takové nároky, že se jí poddávat nechtějí. Kvůli přílišné zodpovědnosti, pocitu nenahraditelnosti či naopak nedostatečných kompetencí tuto roli bez jakékoli devalvace, naopak s velkou úctou, odmítají. „*Pro mě znamená, že ty lidi mají povinnosti. Nebo to, že jim přisuzuju to, že mají povinnosti. Prakticky se od toho můžou oprostít a bude je jenom popohánět pouze stát alimentama, ale to jako... To si dovoluju morální hodnocení, že tu povinnost mají.*“ - Rozhovor č. 3 (příloha B tohoto textu, s. 138). Nebo: „*Zodpovědnost, mě ta role děsí, že je to prostě něco, co je nám vnucovaný zase a mně to přijde nepřírozený, být za každou cenu otec. (...) Mně osobně to nějak moc neříká.*“ - Rozhovor č. 6 (příloha B tohoto textu, s. 207).

V tomto kontextu se však také respondenti často dostali i k tomu, jaká rizika může tato role představovat. Rizika se týkala zejména partnerských sporů a jejich následků v podobě odebrání dětí z péče otců, placení alimentů apod. „*Já bych se zase vrátil k těm rozvodům a soudům... Tam je vidět, že je to katastrofa... Většinou, co já mám zkušenost, tak muž přišel o všechno a děti svěřili matce, byť třeba není schopná je zabezpečit... A co čtu ty články, tak to do dnes trvá, že automaticky se bere, že on je ten špatnej a matka je pro děti ta dobrá. On musí platit a snažit se, aby se mohl s těmi dětmi vidět.*“ - Rozhovor č. 1 (příloha B tohoto textu, s. 97).

Další riziko představuje budoucnost a stárí. Několik respondentů uvedlo, že lidé s dětmi jsou možná zajištěnější, avšak žádnou jistotu v dětech nemají. Přesto byla

v rozhovorech místy cítit jistá obava z budoucnosti bez nikoho pečujícího. „*Třeba až budu nemocnej, tak se o mě nikdo nepostará, až zestárnu. Člověk si teď řekne, že je to nesmysl, ale nějak s tím vyjít musíte...*“ - Rozhovor č. 1 (příloha B tohoto textu, s. 95). Další respondent tuto obavu také potvrdil. „*Myslím si, že se člověk líp smíří s tím, že stárne. Např. já se toho, až mi bude 40 nebo 50 docela bojím. Víím, že v tomhle by mi ty děti pomohly, protože bych tolik nevnímal sám sebe. (...) Já se bojím té obecné nejistoty, kterou ta budoucnost přináší.*“ - Rozhovor č. 2 (příloha B tohoto textu, s. 118). Jiný respondent však tento názor vyvrací. „*My třeba vždycky říkáme, že za první teda nemá nikdo žádnou jistotu, že ten člověk tady bude. Vy se můžete rozhádat a nemluvit spolu, on může být třeba odletěnej někde v Americe a lítá sem jednou za pět let, takže prostě nemáte žádnou jistotu, že se o vás bude starat... Nehledě na to, že prostě se mu ani nebude chtít starat nebo tak...*“ - Rozhovor č. 4 (příloha B tohoto textu, s. 159).

6 LIMITY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

I přes pečlivou přípravu celé metodologie výzkumu s sebou nese toto šetření několik skutečností, které jej mohou různými směry omezovat. V první řadě vidím limity mé práce ve výběru vzorku, který je značně omezený a hlavně věkově nepřilíživě optimální. Čtyři účastníci výzkumu byli ve věku 22-30 let, což je věk, ve kterém postoj k dětem a rodičovství nemusí být ještě ujasněný a definitivní, mohou přetrvávat adolescentní charakteristiky chování či charakteristiky typické pro období vynořující se dospělosti, ve kterých se rozhodování o rodičovství ještě neobjevuje. Vnímám, že aspekt věku respondentů byl ve výzkumu důležitý, např. ve vyjadřování, partnerských vztazích apod., avšak není důležitý pro samotné téma. Při tomto tvrzení vycházím z výzkumu Kyzlinkové a Šťastné (2016), která konzistentnost postoje k rodičovství napříč věkem deklaruje (s. 115). Nejde zde totiž o zralost osobnosti, která tento postoj formuje, ale o proces rozhodování a své změny k tématu. Tím, že se mi všichni tito respondenti přihlásili sami jako dobrovolně bezdětní, kteří chtějí o své zkušenosti mluvit, předpokládala jsem, že mají tento proces již ukončený, zvědoměný a zracionalizovaný. To se také potvrdilo. Byla jsem až překvapena, jak obsáhle a promyšleně o daném tématu dokázali respondenti (a obzvláště ti mladší) hovořit. Jsem proto přesvědčená, že věk při popisu daného tématu v tomto výzkumu nehrál příliš důležitou roli.

Možnou limitující skutečností ve výzkumném vzorku jsou také duševní onemocnění některých respondentů (Aspergerův syndrom, schizofrenie a další nediodagnostikované psychopatologie, které respondenti sami uvedli). Důsledkem psychických nemocí mohl být zkreslen samotný obsah sdělení. Záměrné zkreslení obsahu sdělení nepředpokládám, respondenti se opravdu poctivě snažili zachytit jejich postoj k danému tématu, ale často se jim nedařilo jej smysluplně verbálně vyjádřit jejich myšlenku. V tomto smyslu uvádím možnost zkreslení.

Dalším aspektem, který mohl výzkum limitovat, je má vlastní nezkušenost s výzkumnými rozhovory a analýzou dat. Rozhovory jsem se snažila pečlivě připravit, dlouho jsem se svou vedoucí práce a dalšími pedagogy diskutovala znění možných otázek a strukturu jednotlivých témat. S vedením terapeutických rozhovorů mám zkušenost ze stáží a zaměstnání, avšak výzkumné rozhovory s předpřipraveným scénářem jsem před tímto výzkumem ještě nikdy nevedla. Před samotným rozhovorem

jsem si vedení sama nacvičovala, i přesto je však možné, že tato nezkušenost může být jistým limitem. Na obhajobu tohoto omezení však musím uvést, že několik respondentů mi ještě po uskutečnění výzkumu psalo, že pro ně bylo setkání přínosné a i já jsem z nich měla dobrý pocit. Svou premiéru jsem zažívala i při analýze dat metodou IPA, kterou jsem však pečlivě konzultovala se svou vedoucí.

Mé vlastní předporozumění jsem se snažila ještě před začátkem výzkumného šetření komplexně popsat a uzávorkovat. Během rozhovorů však vyvstávalo tolik témat, která ve mně vytvářela další hypotézy, že jsem se úplnému oproštění od svých předpokladů neubránila. Mohu ale s jistotou říci, že jsem se při každém rozhovoru snažila s daným respondentem být opravdu naplno a porozumět jeho zkušenosti v celé šíři. Své následné domněnky jsem po rozhovoru opět reflektovala a zapsala je i do této práce, abych k samotné analýze přistupovala již bez prekonceptů.

Hlavním cílem šetření je porozumět žitým zkušenostem dobrovolně bezdětných mužů, popsat motivy k tomuto rozhodnutí, popsat jejich zkušenosti s partnerskými a rodinnými vztahy, jejich životní spokojenost a postavení ve společnosti. Tyto zkušenosti byly rozděleny do několika oblastí, které ohraničovaly výzkumné otázky. Dle poznatků v teoretické části jsem se snažila pokrýt opravdu všechny oblasti, které by toto rozhodnutí ovlivňovaly. Zároveň je tento postoj natolik individuálně specifický, že jej nelze redukovat do několika tematických oblastí a sumarizovat výsledky pro celou skupinu dobrovolně bezdětných. Zejména v oblasti rodinných vztahů vidím jisté omezení. V průběhu rozhovoru nebylo možné komplexně zachytit celou rodinnou dynamiku a poodkrýt všechna možná rodinná témata. Nemohu tedy popsat zkušenosti z rodiny respondentů v celé šíři, avšak domnívám se, že to na hlavní výzkumné cíle nemá vliv a pro účely tohoto výzkumu širě získaných dat stačí.

V souvislosti s tímto limitem bych ráda zdůraznila to, že šlo pouze o výzkumné rozhovory, jejichž obsah je samozřejmě omezenější než např. v terapeutickém rozhovoru, ve kterém je možné otevřít více témat. Dále je nutné zmínit, že šlo jen o jedno setkání, což samo o sobě nese velké omezení. Kontinuálnější psychologickou prací s respondenty by možná vyvstalo více témat, možná důležitějších. Domnívám se však, že pro samotnou diplomovou práci byl obsah rozhovorů dostačující.

Možné omezení může skýtat rozhovor ve formě telefonického či Skype hovoru. V tomto případě bych ráda zdůraznila, že všechny takto provedené rozhovory byly zvolené respondenty kvůli lepší dostupnosti a komfortnosti. Vzhledem k citlivosti

tématu, jsem tuto volbu naprosto respektovala. Pro získání kvalitních dat bylo nezbytné, aby prostředí, v němž rozhovor probíhal, pro ně bylo důvěryhodné a příjemné. Dle mého názoru se takové prostředí podařilo, i přes absenci osobního kontaktu, vytvořit a respondenti se otevřeně bavili o svých zkušenostech.

7 DISKUSE

Tato práce je rozdělena do dvou částí- teoretické a empirické. V teoretické jsem se snažila uvést přehled nejaktuálnějších poznatků o tématu dobrovolné bezdětnosti v co nejširším kontextu. Do této části jsem zařadila i poznatky z oblasti sociologie, které vytvářejí podklad i pro psychologickou práci. Považuji za důležité zdůraznit, že celému výzkumu dobrovolné bezdětnosti sociologické studie dominují. Pro psychologické bádání je však obtížné tyto poznatky zařadit, jelikož jsou pro hlubší porozumění příliš povrchní. Nicméně jsem se snažila sociologické a psychologické teorie kombinovat tak, aby bylo možné tento fenomén poznat v celé jeho šíři a bylo možné na základě těchto poznatků zpracovat psychologický výzkum.

Celková tematika dobrovolné bezdětnosti je nejčastěji spojována s ženami či směřována na ženy. Jako přínos teoretické části této práce vnímám zaměření pozornosti také na muže a jejich vnímání rodičovství, hodnoty dítěte či role otce. Data pro tuto cílovou skupinu však byla velmi chudá, jelikož se mužskou populací a otázkou bezdětnosti zabývá opravdu velmi málo odborníků. V některých případech, jsem proto témata cílila na muže i ženy. Tam, kde byla data dostupná, jsem se však vždy témata snažila specifikovat pro mužskou populaci. V tomto kontextu spatřuji i možnost rozpracování v dalších vědeckých studiích, aby tak vznikla další data sledující tematiku mužství a rodičovství.

Za stěžejní část mé diplomové práce považuji výzkumnou sondu, jejíž cílem bylo proniknout do žitých zkušeností dobrovolně bezdětných mužů, porozumět jim a popsat je. Již od začátku výzkumu jsem cítila jistý závazek, jelikož je tato práce jednou z prvních psychologických prací, které se zabývají dobrovolnou bezdětností u mužů. Opět jsem často slýchala, že u mužů tato problematika není tak výrazným problémem jako u žen, což je samozřejmé, avšak čím hlouběji jsem se do dat ponořovala, tím více jsem cítila tíhu tohoto tématu i v mužské populaci. Proto, otevřít tuto problematiku se všemi podtématy, které s ní souvisí, v populaci mužů, může mít, dle mého názoru, velmi významný dopad. Samotná setkání a rozhovory s respondenty mi toto přesvědčení potvrdily. Jen pochopení toho, že dobrovolná bezdětnost není pouze ženským tématem, že je to vždy partnerské téma, kde mají výrazné slovo i muži se svými specifickými potřebami může přinést inspiraci a nové podněty pro genderová studia či sociální psychologii. Další velmi důležité téma hodné dalšího výzkumu je

srovnání očekávání od otcovství napříč mužskou populací v současné době. V novodobých výzkumech se často píše o tzv. novém otcovství (Henwood & Procter, 2003), novém společenském konceptu otcovství, avšak jak jsou s tímto termínem a s těmito novými požadavky srovnáni samotní muži, jak svou roli otce vnímají? Takovéto výzkumy nejsou. V souvislosti se současnou krizí mužství, jak jí nazývá Zimbardo (2017) a také s nárůstem dobrovolné bezdětnosti by takový výzkum mohl přinést zajímavé výsledky.

Součástí teoretické části je popis faktorů, které ovlivňují rozhodování o rodičovství a samostatně i popis příčin dobrovolné bezdětnosti. Teoretické poznatky v této oblasti a výsledky mé výzkumné sondy se v mnoha případech shodují. Zejména tedy v oblasti motivů týkající se svobody, nezávislosti, obav z populačního růstu, z nesprávné výchovy a dědičného postižení. Výsledky se překrývaly s teoretickými poznatky i v oblasti partnerských vztahů, které většina považuje za prioritní. U respondentů, kteří však vlastní zkušenosti s partnerskými vztahy nemají je tento závěr diskutabilní.

Výzkumy také poukazují na to, že vzrůstající počet dospělých, kteří vyrůstali v neúplných rodinách spolu s případným posunem v hodnotových orientacích směrem k preferenci netradičních a méně stabilních forem partnerského soužití může do budoucna přispívat ke zvyšování míry dobrovolné bezdětnosti (Sobotka, 2007). V mém výzkumu se však tento předpoklad nepotvrdil. Respondenti pocházeli z úplných rodin, a přesto preferují dobrovolnou bezdětnost. Rodinné zkušenosti však hráli v jejich rozhodování o rodičovství určitou roli.

ZÁVĚR

Cílem předkládané diplomové práce je hlubší porozumění tématu dobrovolné bezdětnosti u mužské populace, ve kterém se zaměřuji se hlavně na motivaci k tomuto rozhodnutí. Celá práce patří k ojedinělým psychologickým studiím dobrovolné bezdětnosti, a to zejména u mužů.

Práce je rozdělena na teoretickou část a empirickou. V teoretické části nejprve čtenáře uvádím do problematiky bezdětnosti z pohledu historie a současnosti. Nastiňuji v této kapitole nejdůležitější poznatky z českého i zahraničního výzkumu a dodávám také teoretické koncepty, které současný fenomén bezdětnosti vysvětlují. V další části teoretické části se zaměřuji na samotnou charakteristiku motivace, jakožto psychologického konstruktů a vztahuji jí k rozhodování o rodičovství. K faktorům ovlivňující rozhodování o rodičovství přidávám také samostatnou kapitolu o otcovství, které je pro celé téma bezdětnosti jakousi nadstavbou. Pro úplnost je na konec teoretické části začleněna samostatná kapitola o dobrovolné bezdětnosti, která se snaží tento pojem, co nejlépe vymezit. Vymezuji jej také v kontextu společenského vnímání a pro zajímavost dokládám přehled organizací, sdružující lidi s tímto rozhodnutím.

Empirická část je popisem vlastního výzkumného šetření, tedy kvalitativní výzkumné sondy, kterou v této části podrobně specifikuji. Hlavním cílem šetření bylo porozumět žitým zkušenostem dobrovolně bezdětných mužů, popsat motivy k tomuto rozhodnutí, popsat jejich zkušenosti s partnerskými a rodinnými vztahy, jejich životní spokojenost a postavení ve společnosti. V neposlední řadě také popsat to, jak dobrovolně bezdětní muži vnímají otcovskou roli. Data potřebná pro výzkum byla získána skrze šest hloubkových polostrukturovaných rozhovorů a vyhodnocovány pomocí Interpretativní fenomenologické analýzy.

Výsledky tohoto výzkumu přinesly velice zajímavá témata pro další studium mužské bezdětnosti. Mezi nejvýznamnější motivy pro dobrovolnou bezdětnost se řadí preference nezávislého způsobu života, vlastní svobody, obavy ze zvládnutí své rodičovské role, obavy z možného přenosu dědičného onemocnění či obavy z přelidnění planety. Jako velmi významné se ukázaly i zkušenosti z partnerských vztahů respondentů a jejich vztahové preference. Tyto závěry se shodují i s teoretickými poznatky, uvedenými v teoretické části a práci tak smysluplně propojují. Dalším zajímavým výsledkem je, že většina respondentů se shodla na tom, že dobrovolná

bezdětnost pro ně byla přirozeným vyústěním jejich reprodukčního rozhodování, o kterém nikdy nepřemýšleli jinak. Rodinné zkušenosti v této oblasti hráli v této otázce také důležitou roli, avšak v této oblasti jsou data lehce omezená, jelikož nebylo možné zachytit celou šíři souvislostí v jednom rozhovoru. O tomto a dalších omezeních se zmiňuji v kapitole, která se limity výzkumného šetření zabývá.

V oblasti společenského vnímání dobrovolné bezdětnosti muži často cítili nepochopení, které je však zásadním způsobem příliš neovlivňovalo. Vzhledem k jejich jiným životním hodnotám pro respondenty nebylo postavení dobrovolně bezdětného muže ve společnosti nijak ohrožující.

Oblast, kterou považují za nejpřínosnější v tomto výzkumu je vnímání otcovství pro samotné muže. V této otázce se objevilo velké množství témat, u kterých by bylo užitečné, rozpracovat je i v dalších výzkumech. S rolí otce muži nejčastěji spojovali velké nároky a velkou společenskou zodpovědnost. Vzhledem k výzkumům, které v oblasti mužství a otcovství v současné době probíhají, považuji tento závěr za velmi obohacující.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Allport, G. W. (2004). *O povaze předsudků* (E.Geissler překl.). Prostor: Praha. (Originál vyšel v roce 1954 s názvem *The Nature of Prejudice*)

Barrett, L., Dunbar, R. I. M., & Lycett, J. (2007). *Evoluční psychologie člověka* (J. Lindová, překl.). Praha: Portál. (Originál vyšel v roce 2001 s názvem *Human Evolutionary Psychology*)

Drut-Davis, M. (2013). *Confessions of a childfree woman*. Portland: San Bernardino.

Erikson, H. E. (2015). *Životní cyklus rozšířený a dokončený: Devět věků člověka* (J.Šimek, překl.). Praha: Portál. (Originál vyšel v roce 1982 s názvem *The Life Cycle Completed*)

Hendl, J. (2005). *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace* (2. vydání). Praha: Portál.

Housknecht, S. K. (1987). Voluntary Childlessness. In: Sussman, M. B. & Steinmetz, S. K. (Eds.). *Handbook of Marriage and the family* (369–395). New York: Plenum Press.

Hymas, L. (2014). Making a Green Choice CHILDFREE LIVING. *Mother Earth News*, (262), 79-83.

Inglehart, R. (2015). *The silent revolution: Changing values and political styles among Western publics*. Princeton University Press.

Konečná, H., Bubleová, V., & Janků, V. (2010). Motivy k rodičovství. *Československá psychologie*, (2), 126-174.

Konečná, H. (2009). *Na cestě za dítětem: Dvě malá křídla*. (2. Vydání). Praha: Galén.

Koutná Kostínková, J., & Čermák, I. (2013). Interpretativní fenomenologická analýza. In T. Řiháček, I. Čermák, & R. Hytych. (Eds.), *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy* (s. 9-43). Brno: Masarykova univerzita.

- Langmeier, J., & Krejčířová, D. (2006). *Vývojová psychologie* (2., aktualizované vydání). Praha: Grada.
- Lechnerová, Z. (2011). Determinanty oddalování početí dítěte. *Sociální Studia/Social Studies*, 8(4).
- Lutz, W., Skirbekk, V., & Testa, M. R. (2006). *The low-fertility trap hypothesis: Forces that may lead to further postponement and fewer births in Europe*. Vienna yearbook of population research, 167-192.
- Madsen, S. A. (2009). Men's Mental Health: Fatherhood and Psychotherapy. *Journal Of Men's Studies*, 17(1), 15-30.
- Maier, C. (2008). *40 důvodů proč nemít děti* (I. Janovcová, překl.). Praha: Rybka Publishers. (Originál vyšel v roce 2007 s názvem No Kid - Quarante raisons de ne pas avoir d'enfants)
- Manová, H. (2014). *Dobrovolná bezdětnost u žen* (nepublikovaná diplomová práce). Univerzita Palackého, Olomouc.
- Mareš, P. (2002). Hodnota dítěte. In I. Plaňava & M. Pilát. (Eds.), *Děti, mládež a rodiny v období transformace*. Brno: Barrister & Principal.
- Možný, I., Pakosta, P., & Přidalová, M. (2008). *Declining fertility in Europe, and, What parenthood means to the Czechs*. Masaryk University: Georgetown.
- Možný, I., & Rabušic, L. (1998). Česká rodina, sňatkový trh a reprodukční klima. In: Večerník (ed.). *Zpráva o vývoji české společnosti 1989-1998*. Praha: Academia.
- Nakonečný, M. (1996). *Motivace lidského chování*, Praha: Academia.
- Park, K. (2005). Weber's typology of action and Motives of the voluntary childless. *Social Inquiry*, 75, 372-402.
- Plháková, A. (2004). *Učebnice obecné psychologie*. Praha: Academia.

- Plamínek, J. (2010). *Tajemství motivace*. Praha: Grada.
- Rabušic, L. (2001). *Kde ty všechny děti jsou? Porodnost v sociologické perspektivě*. Praha: SLON.
- Rabušic, L., & Manea, B. C. (2011). Řekni, kde ti muži jsou? O chybějících mužích ve studiích reprodukce. *Sociální studia/Social Studies*, 8(4).
- Scott, L. S. (2011). *Two is enough. A couple guide to living childless by choice*. Berkley: Seal Press.
- Singly, François (2000). *Le Soi, le couple et la famille*. Paris: Nathan.
- Sobotka, T. (2007, February). *Fertility trends in Europe: Is below-replacement fertility an inevitable outcome of the Second Demographic Transition*. In VUB Colloquium on 'Demographic challenges for the 21st century,' Brussels.
- Sobotková, I. (2011). *Psychologie rodiny*. Praha: Portál.
- Sullerot, E. (1998). *Krize rodiny* (H. Beguivinová, překl.). Praha: Karolinum. (Originál vyšel v roce 1997 s názvem *La crise de la famille*)
- Sullerot, E. (1992). *Quels peres? Quels fils?* Paris: Fayard.
- Vágnerová, M. (2007). *Vývojová psychologie II. Dospělost a stáří*. Praha: Karolinum.
- Zimbardo, P., & Coulombe, N. D. (2017). *Odpojený muž: Jak technologie připravuje muže o mužství a co s tím* (L. Čížková & K. Klabanová, překl.). Praha: Grada. (Originál vyšel v roce 2015 s názvem *Man Disconnected: How technology has sabotaged what it means to be male*)

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

Childfree By Choice [webová stránka]. (n.d.). Dostupné z <http://www.childfree.net>

Childless by Choice Project. (n.d.). Childless by Choice Survey [webová stránka]. Dostupné z <http://www.childlessbychoiceproject.com/the-survey.html>

Connidis, I. A., & McMullin, J. A. (1996). Reasons for and perceptions of childlessness among older persons: Exploring the impact of marital status and gender. *Journal of Aging Studies*, 10(3), 205-222. [https://doi.org/10.1016/S0890-4065\(96\)90021-3](https://doi.org/10.1016/S0890-4065(96)90021-3)

Engwall, K. (2014). Childfreeness, parenthood and adulthood. *Scandinavian Journal Of Disability Research*, 16(4), 333-347. <https://doi.org/10.1080/15017419.2013.781955>

Hašková, H. (2005). *Reprodukční preference a bezdětnost v české společnosti ve světle kvantitativních dat*. Praha: Sociologický ústav AV ČR. Dostupné z <http://www.soc.cas.cz/promeny/info/cz/25017/Kvantitativni-vyzkum.html>

Hašková, H., & Zamykalová, L. (2006). Mít děti - co je to za normu. Čí je to norma? *Biograf*. 40 - 41. Dostupné z <http://www.biograf.org/clanek.php?clanek=v4001>

Henwood, K., & Procter, J. (2003). The 'good father': Reading men's accounts of paternal involvement during the transition to first-time fatherhood. *British Journal Of Social Psychology*, 42(3), 337-355. <http://doi.org/10.1348/014466603322438198>

International Childfree Day [webová stránka]. (n.d.). Dostupné z <http://internationalchildfreeday.com/>

Jeffries, S., & Konnert, C. (2002). Regret and psychological well-being among voluntarily and involuntarily childless women and mothers. *The International Journal of Aging and Human Development*, 54(2), 89-106. <http://doi.org/10.2190/J08N-VBVG-6PXM-0TTN>

Kelly, M. (2009). Women's Voluntary Childlessness: A Radical Rejection of Motherhood? *Women's Studies Quarterly*, 37(3/4), 157-172. <https://doi.org/10.1353/wsq.0.0164>

Kačerová, E. (2017, září). První dítě po čtyřicítce? Na jihu EU nic výjimečného. *Statistika a my*, 9, 15-17. Dostupné z <http://www.statistikaamy.cz/wp-content/uploads/2017/09/18041709.pdf>

Kidding Aside (The British Childfree Association) [webová stránka]. (n.d.). Dostupné z <http://www.kiddingaside.net>

Konečná, H. (2012). Je rodina 21. století v krizi? [neformálně publikovaný článek]. Dostupné z <http://www.materska-nadeje.cz/Krize%20rodiny%20z%20pohledu%20historika.pdf>

Kreyenfeld, M., & Konietzka, D. (Eds.). (2017). *Childlessness in Europe: Contexts, causes, and consequences*. Wien: Springer. Dostupné z <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/978-3-319-44667-7.pdf>

Křesťanová, J., Kurkin, R., Němečková, M. (2017). Populační vývoj v České republice v roce 2016. *Demografie, revue pro výzkum populačního vývoje*, 59, 187-206. Dostupné z https://www.czso.cz/documents/10180/46203816/Demografie+3_2017.pdf/1b57c9e2-71ab-42ab-8f7c-e6c8a6d67bd3?version=1.0

Kyzlinková, R., & Šťastná, A. (2016). Reprodukční plány mladých mužů v ČR. *Demografie*, 58(2), 111-128. Dostupné z https://www.researchgate.net/publication/304714975_Reprodukni_plany_mladych_mu_zu_v_CR_Reproductive_Plans_of_Young_Men_in_the_Czech_Republic

No Kidding! [webová stránka]. (n.d.) Dostupné z <http://www.nokidding.net/>

No Kidding [webová stránka]. (n.d.). Dostupné z <http://www.nokiddingcz.com/>

Radimská, R. (2002). Mateřství, otcovství a moc. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 3(4), 1-3. Dostupné z

[https://www.genderonline.cz/uploads/62bc55a798272cd0a0524f1555f45e01713be30b_r
ocnik03-4-2002.pdf](https://www.genderonline.cz/uploads/62bc55a798272cd0a0524f1555f45e01713be30b_r
ocnik03-4-2002.pdf)

Rijken, A. J., & Merz, E. M. (2014). Double standards: Differences in norms on voluntary childlessness for men and women. *European sociological review*, 30(4), 470-482. <http://doi.org/10.1093/esr/jcu051>

Shaw, R. L. (2011). Women's experiential journey toward voluntary childlessness: An interpretative phenomenological analysis. *Journal Of Community & Applied Social Psychology*, 21(2), 151-163. <https://doi.org/10.1002/casp.1072>

Sobotka, T., Št'astná, A., Zeman, K., Hamplová, D., & Kantorová, V. (2008). Czech Republic: A rapid transformation of fertility and family behaviour after the collapse of state socialism. *Demographic Research*, 19, 403-454. Dostupné z <http://www.demographic-research.org/volumes/vol19/14/>

Šamanová, G. (2006). Hodnota dítěte v individuálním životě a pro společnost. *Naše společnost*, 4(2), Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., s. 10 - 14. Dostupné z http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c3/a3958/f11/100061s_Hodnota%20ditete%20v.pdf

Příloha A: Informovaný souhlas

Informovaný souhlas se týká diplomové práce na téma Motivace k dobrovolné bezdětnosti u mužů a je psána Bc. Annou Novou. Výzkum probíhá v rámci magisterského studia psychologie na Pražské vysoké škole psychosociálních studií.

Žádám Vás o souhlas s poskytováním výzkumného materiálu pro výzkumný projekt ve formě audio nahrávky rozhovoru.

Děkuji za pozornost věnovanou následujícím informacím a žádám Vás o poskytnutí souhlasu s Vaší účastí ve výzkumu.

Podpis: .....

1. Já, níže podepsaný, souhlasím se svou účastí ve výzkumu a poskytnutím výzkumného materiálu podle zákona 101/2000 sbírky o ochraně osobních údajů ve znění pozdějších předpisů.

2. Byl jsem informován o cílech výzkumu, o jeho postupech, a o tom, co se ode mě očekává.

3. Porozuměl jsem tomu, že svou účast ve výzkumu mohu kdykoliv přerušit či odstoupit. Moje účast ve výzkumu je dobrovolná.

4. Mé osobní údaje budou uchovány s plnou ochranou důvěrnosti. Při vlastním provádění výzkumu mohou být osobní údaje poskytnuty dalším subjektům pouze bez identifikačních údajů, tzn. anonymní data pod kódem. Rovněž pro výzkumné a vědecké účely mohou být moje osobní údaje poskytnuty pouze bez identifikačních údajů tedy jako anonymní data nebo s mým výslovným souhlasem. Výzkumnice se také zavazuje svou mlčenlivostí o osobních údajích účastníků výzkumu.

5. Porozuměl jsem tomu, že mé jméno se nebude nikdy vyskytovat v referátech o této studii. Já naopak nebudu proti použití výsledků z této studie.

6. Jako participant mám právo být informován o výsledcích výzkumu.

7. Má účast při rozhovoru je bezúplatná, stejně jako jeho další využití.

8. Převzal jsem podepsaný stejnopis tohoto informovaného souhlasu.

V ..... dne ..... Podpis: .....

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno a příjmení autorky: Anna Nová

Studijní program: N7701 Psychologie

Studijní obor: Psychologie

Název práce: Motivace k dobrovolné bezdětnosti u mužů

Počet stran (bez příloh): 79

Celkový počet stran příloh: 131

Počet titulů české literatury a pramenů: 30

Počet titulů zahraniční literatury a pramenů: 21

Počet internetových odkazů: 6

Vedoucí práce: Mgr. Zuzana Janotková

Rok dokončení práce: 2018

EVIDENČNÍ LIST KNIHOVNY

Souhlasím s tím, aby má bakalářská/diplomová práce byla využívána ke studijním účelům.

V Praze, dne:.....

Uživatel/ka potvrzuji svým podpisem, že pokud tuto bakalářskou/diplomovou práci využiji ve své práci, uvedou ji v seznamu literatury a budou ji řádně citovat jako jakýkoliv jiný pramen:

Jméno, příjmení	Adresa	Datum	Podpis

**Posudek vedoucí diplomové práce
na Pražské vysoké škole psychosociálních studií**

Jméno a příjmení studentky: Bc. Anna Nová

Obor studia: Psychologie

Název práce: Motivace k dobrovolné bezdětnosti u mužů

Vedoucí práce: Mgr. Zuzana Janotková

Technické parametry práce:

Počet stran (bez příloh): 79

Celkový počet stran příloh: 131

Počet titulů české literatury a pramenů: 30

Počet titulů zahraniční literatury a pramenů: 21

Počet internetových odkazů: 6

0**	1	2	3	4
-----	---	---	---	---

Výběr tématu

Závažnost tématu

		x		
--	--	---	--	--

Oborová přiléhavost tématu

	x			
--	---	--	--	--

Originalita tématu a jeho zpracování

	x			
--	---	--	--	--

Formální zpracování

Jazykové vyjádření (respektování pravopisné normy, stylistické vyjadřování, zvládnutí odborné terminologie)

	x			
--	---	--	--	--

Práce s odbornou literaturou a prameny (citace, parafráze, odkazy, dodržení norem pro citace, cizojazyčná literatura)

	x			
--	---	--	--	--

Formální zpracování (jasnost tématu, rozčlenění textu, průvodní aparát, poznámky, přílohy, grafická úprava)

	x			
--	---	--	--	--

Metody práce

Vhodnost a úroveň použitých metod

	x			
--	---	--	--	--

Využití výzkumných empirických metod

	x			
--	---	--	--	--

Využití praktických zkušeností

		x		
--	--	---	--	--

Obsahová kritéria a přínos práce

Přístup autora k řešené problematice (samostatnost, iniciativa, spolupráce s vedoucím práce)

	x			
--	---	--	--	--

Naplnění cílů práce

	x			
--	---	--	--	--

Vyváženost teoretické a praktické části v daném tématu

	x			
--	---	--	--	--

Návaznost kapitol a subkapitol

	x			
--	---	--	--	--

Dosažené výsledky, odborný vklad, použitelnost výsledků v praxi

	X			
--	---	--	--	--

Vhodnost prezentace závěrů práce (publikace, referáty, apod.)

	X			
--	---	--	--	--

Otázky a náměty k diskusi při obhajobě:

Co Vás překvapilo ve výpovědích respondentů?

Navrhnete další výzkum. směřování dle získaných výsledků.

Potýkala jste se s náročnými situacemi při realizaci rozhovorů nebo analýze dat?

Celkové hodnocení práce (klady, nedostatky):

Autorka ve své diplomové práci seznamuje s tématem: „Motivace k dobrovolné bezdětnosti u mužů.“

V teoretické části se dozvídáme o bezdětnosti v Evropě a České republice z různých úhlů – bezdětnost v historickém kontextu, současný výzkum, teoretické přístupy ve výzkumu růstu bezdětnosti. Další kapitola je věnována motivaci k rodičovství a dobrovolné bezdětnosti s důrazem na příčin bezdětnosti u mužů.

Teoretická část je zpracována precizně, přehledně s důrazem na nosné téma. Teoretické koncepty jsou propojeny s výzkumy v dané oblasti. Patrná je taky kvalitní práce s odbornou literaturou. Text je čtivý, koherentní a podává přehled k tématu diplomové práce. Autorka téma zpracovala s citem k dané problematice. Je zde znát odborný zájem o téma a osobní vklad.

Empirická část práce popisuje jasně výzkumný design tématu. Autorka seznamuje s výzkumným cílem, výzkumnými otázkami, vhodnosti polostrukturovaných rozhovorů, analýzou a interpretací výsledků.

Cílem empirické části práce bylo porozumět žitým zkušenostem dobrovolně bezdětných mužů, popsat motivy k tomuto rozhodnutí, popsat jejich zkušenosti s partnerskými a rodinnými vztahy, jejich životní spokojenost a postavení ve společnosti. Dalším záměrem bylo popsat to, jak dobrovolně bezdětní muži vnímají otcovskou roli.

Byla použita metoda IPA, ke které autorka přistoupila s respektem, nastudováním a citem při samotné analýze. V práci se také zpracovala téma „předporozumění“ před samotným výzkumným šetřením.

Empirická část je zpracována důkladně, je znát hodně práce s přemýšlením a překlenutím analýzy do interpretace výsledků, které přinesli zajímavá zjištění a prostor pro další výzkum.

Autorka taky srozumitelně přistoupila k tématu – limity výzkumu. Sice objektivně zhodnocuje celou práci, ale klade na sebe zbytečně vysoké nároky. Jako vedoucí diplomové práce musím zdůraznit pečlivou práci autorky, aktivní a systematický přístup na konzultacích, samostatnost, otevřenou vzájemnou diskuse k tématu a respekt k samotnému realizování celé práce.

Diplomovou práci hodnotím jako zdařilou a doporučuji k obhajobě.

Navrhovaná klasifikace: 1

Datum, podpis: 1.9.2018

**Posudek oponenta diplomové práce
na Pražské vysoké škole psychosociálních studií**

Jméno a příjmení studentky: Bc. Anna Nová
Obor studia: Psychologie
Název práce: Motivace k dobrovolné bezdětnosti u mužů
Oponent práce: Mgr. Johana Růžičková

Technické parametry práce:

Počet stránek textu (bez příloh): 79
Počet stránek příloh: 131
Počet titulů v seznamu literatury: 51

0**	1	2	3	4
-----	---	---	---	---

Výběr tématu

Závažnost tématu

1				
---	--	--	--	--

Oborová příslušnost tématu

1				
---	--	--	--	--

Originalita tématu a jeho zpracování

1				
---	--	--	--	--

Formální zpracování

Jazykové vyjádření (respektování pravopisné normy, stylistické vyjadřování, zvládnutí odborné terminologie)

1				
---	--	--	--	--

Práce s odbornou literaturou a prameny (citace, parafráze, odkazy, dodržení norem pro citace, cizojazyčná literatura)

1				
---	--	--	--	--

Formální zpracování (jasnost tématu, rozčlenění textu, průvodní aparát, poznámky, přílohy, grafická úprava)

1				
---	--	--	--	--

Metody práce

Vhodnost a úroveň použitých metod

1				
---	--	--	--	--

Využití výzkumných empirických metod

1				
---	--	--	--	--

Využití praktických zkušeností

0				
---	--	--	--	--

Obsahová kritéria a přínos práce

Přístup autora k řešené problematice (samostatnost, iniciativa, spolupráce s vedoucím práce)

0				
---	--	--	--	--

Naplnění cílů práce

1				
---	--	--	--	--

Vyváženost teoretické a praktické části v daném tématu

1				
---	--	--	--	--

Návaznost kapitol a subkapitol
Dosažené výsledky, odborný vklad, použitelnost

	1			
--	---	--	--	--

výsledků v praxi

	1			
--	---	--	--	--

Vhodnost prezentace závěrů práce (publikace, referáty, apod.)

	1			
--	---	--	--	--

Otázky a náměty k diskusi při obhajobě:

1. V kapitole Limity píšete: „*Během rozhovorů však vystávalo tolik témat, která ve mně vytvářela další hypotézy, že jsem se úplněmu oproštění od svých předpokladů neubránila.*“ Můžete uvést příklad?
2. Znáte výzkumy dobrovolné bezdětnosti u žen? Pokud ano, v čem vidíte, pokud vůbec, rozdíly mezi motivací žen a mužů?

Celkové hodnocení práce (klady, nedostatky):

Diplomovou práci Anny Nové považuji za práci velmi zdařilou a oceňuji na ní především toto:

1. Poctivě pojatou teoretickou část zpracovanou na základě práce s řadou publikací, včetně cizojazyčných.
2. Zanesení poznatků z aktuálních výzkumů k tématu.
3. Mezioborový záběr práce – uvedení tématu do historického a společenského kontextu.
4. Vedení rozhovorů (citlivé, vůči tématu otevírající, na odpovědi reagující) i jejich následná analýza.
5. Metodologickou správnost (formulace výzkumného cíle a otázek, popis metody, výzkumného vzorku, postupu při sběru a analýze dat, etické otázky). Oceňuji, že nebylo zapomenuto ani na reflexi vlastního před-porozumění.
6. Jazykovou zralost a gramatickou i stylistickou bezchybnost.

Doporučuji tuto diplomovou práci k obhajobě s hodnocením Výborně.

Doporučení k obhajobě: doporučuji

Navrhovaná klasifikace: výborně

Datum, podpis:

